

Regeringens proposition

1997/98:86

Litteraturen och läsandet

Prop.
1997/98:86

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 5 mars 1998

Göran Persson

Marita Ulvskog
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag om ytterligare förstärkningar av de statliga insatserna inom litteratur- och kulturtidskriftsområdet. I och med dessa kommer statens stöd till litteratur och läsande att ha fördubblats sedan hösten 1994.

Förslagen innebär att nuvarande utgivningsstöd förändras och byggs ut. Den viktigaste förändringen är att stödet även kommer att omfatta distribution av litteratur till folkbibliotek och bokhandel.

Ett nytt stöd för läsfrämjande insatser föreslås. Stödet skall kunna lämnas till läsfrämjande insatser bland barn och unga, till en barnbokskatalog och till marknadsföring av titlar som fått statligt utgivningsstöd.

Det statliga stödet till bokhandeln utvidgas. Nuvarande katalogdatorstöd inom ramen för stödet till bokhandeln byggs ut och förändras till ett mer omfattande IT-stöd.

Insatser föreslås för att förbättra information och marknadsföring när det gäller kulturtidskrifter. Därför föreslås att det nuvarande stödet till kulturtidskrifter utvidgas.

Statens kulturråds nuvarande uppdrag att följa den allmänna utvecklingen inom kulturområdet bör kompletteras med ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsmarknaden.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Ärendet och dess beredning	4
2.1	Relationen till budgetpropositionen för år 1999 och finansiering	4
3	Inledning	5
4	Marknaden för boken och kulturtidskriften	8
4.1	Boken och läsarna	8
4.2	Författarna	8
4.3	Förlag, utgivning och handel med böcker	9
4.4	Biblioteken	10
4.5	Kulturtidskrifterna	11
5	Nuvarande statliga stöd till litteratur, bokhandel och kulturtidskrifter	14
6	Stöd för utgivning och distribution av litteratur	17
7	Stöd för läsfrämjande insatser	23
8	Stöd till bokhandeln	26
9	Stöd till kulturtidskrifter	28
10	Förbättrad statistik på litteratur- och tidskriftsområdet	32
11	Ett kulturpolitiskt undantag i konkurrenslagen	34
Bilaga 1	Sammanfattning av bokutredningens överväganden och förslag (SOU 1997:141)	35
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser	42
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 1998	43

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1997/98:86

Regeringen föreslår att riksdagen

godkänner vad regeringen föreslår om

1. ett utvidgat statligt stöd för utgivning och distribution av litteratur (avsnitt 6),
2. inrättandet av ett nytt statligt stöd för läsfrämjande insatser (avsnitt 7),
3. ett utvidgat statligt stöd till bokhandeln (avsnitt 8) samt
4. ett utvidgat statligt stöd till kulturtidskrifter (avsnitt 9).

I oktober 1996 bemyndigade regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att kartlägga situationen för boken och kulturtidskriften. Utredaren hade också i uppgift att pröva hur ändamålsenliga de nuvarande statliga insatserna på området är samt lämna förslag till framtida statliga insatser. Utredningen, som inledde sitt arbete i januari 1997, antog namnet Boken och kulturtidskriften.

Utredningen om boken och kulturtidskriften överlämnade i oktober 1997 sitt betänkande Boken i tiden (SOU 1997:141). En sammanfattning av bokutredningens överväganden och förslag finns i *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över de remissinstanser som yttrat sig finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns publicerad i departementspromemorian Remissvar på Boken i tiden (Ds 1998:18).

2.1 Relationen till budgetpropositionen för år 1999 och finansiering

I denna proposition lämnar regeringen förslag till åtgärder som syftar till att främja litteraturen och läsandet.

Finansieringen av förslagen bygger på de reformmedel som regeringen avsatt för ändamålet enligt propositionen om kulturpolitik (prop. 1996/97:3 s. 48).

Regeringens samlade förslag till statsbudget för år 1999 presenteras i budgetpropositionen hösten 1998.

Litteraturen öppnar nya världar för sina läsare och förmedlar upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje. Den ger insikt om människors skilda livsvillkor och hjälper oss att förstå världen och oss själva. Som källa till kunskap är litteraturen svåröverträffad.

Kulturtidskriften är snabbare och mer flexibel än boken. Den bidrar till att stimulera samhällsdebatten och säkrar att olika åsiktsriktningar kan göra sig hörda.

Boken och kulturtidskriften är förmedlare av det svenska språket; här utvecklas och hålls det levande. Genom läsningen växer människors förmåga att använda språket. Rätten till ett språk handlar i grunden om yttrandefrihet och demokrati. Språk är makt och tillgång till språket ger möjligheter att vara med och forma det framtida samhället.

I regeringsdeklarationen hösten 1996 slogs fast att litteraturen och läsandet är centrala delar av kulturpolitiken. Samma höst lade regeringen fram en proposition (1996/97:3) med förslag till en fortsatt långsiktig kulturpolitik. Litteraturen och läsfrämjandet lyftes fram särskilt. En bibliotekslag föreslogs liksom ett nytt inköpsstöd för barn- och ungdomslitteratur till biblioteken. Med de förslag som presenteras i den här propositionen kommer statens stöd till litteraturen och läsandet att ha fördubblats sedan hösten 1994.

En rapport från Statens kulturråd våren 1996 visade att barn och ungdomar i Sverige fått en försämrad tillgång till böcker. Försäljningen av barn- och ungdomsböcker minskade med en fjärdedel mellan åren 1990-1994, samtidigt som utlåningen vid landets bibliotek minskade. Rapporten visade att kommunala nedskärningar lett till att folkbibliotekens inköp av barn- och ungdomsböcker minskade samt att bibliotekens uppsökande verksamhet endast nådde drygt hälften av alla förskolor och fritidshem.

Samma vår utarbetades en promemoria på Kulturdepartementet (dnr Ku96/1221/Ko) med förslag om ett nytt statligt stöd till kommunernas folk- och skolbibliotek för inköp av litteratur för barn och unga. Syftet var att stimulera lokala insatser för litteraturen. Som villkor för stöd skulle gälla att kommunen beslutat om en plan för läsaktiviteter och att kommunens egna bokanslag vidareutvecklades. Promemorian remissbehandlades med berörda intressenter och diskuterades vid en hearing under sommaren 1996. Promemorian och remissyttrandena låg till grund för det inköpsstöd på 25 miljoner kronor som regeringen föreslog i kulturpropositionen.

Frågan om en bibliotekslag hade varit föremål för diskussioner under lång tid när regeringen lade fram sitt lagförslag. Även här var ett avgörande skäl en oroande utveckling med nedskärningar på landets folkbibliotek och ett ifrågasättande av de avgiftsfria boklånen. Syftet med bibliotekslagen (1996:1596) är främst att garantera avgiftsfria boklån och ett väl fungerande nationellt nätverk som binder ihop de olika biblioteken.

Att tillförsäkra varje medborgare och särskilt unga, rätten till språkliga och kulturella verktyg är en central uppgift för kulturpolitiken. Därför krävs det ytterligare satsningar inom litteraturpolitikens område.

Regeringen redogjorde i kulturpropositionen för sin avsikt att tillsätta en utredning för att kartlägga förhållandena på bok- och tidskriftsmarknaden och pröva de statliga insatserna. Mycket tyder t.ex. på att den breda kvalitetsutgivning som finns inte når ut till människor på det sätt som är önskvärt.

Bokutredningen konstaterar i betänkandet Boken i tiden (SOU 1997:141) att boken lever i hård konkurrens med andra media och att läsandet minskar bland barn och ungdom. Det statliga utgivningsstödet har särskilt för de mindre förlagen möjliggjort en bred kvalitetsutgivning, men många av dessa böcker når aldrig fram till läsarna. Utredningen uppmärksammar också att cirka tio procent av de utgivningsstödda titlarna trycks i upplagor över 10 000 exemplar, samtidigt som andra kvalitetsböcker inte får stöd.

Bokhandeln är fortfarande den viktigaste försäljningskanalen för kvalitetslitteratur, enligt bokutredningen, men många mindre bokhandlar har en utsatt ekonomisk situation. Bokhandels andel av den totala bokförsäljningen har minskat. Priskonkurrensen på bokmarknaden är hård och några få bästsäljare har fått ökad betydelse för såväl förlag som bokhandel. Försäljningen av böcker via Internet från länder inom och utom EU är växande. Eftersom kontrollen av momsreglerna är begränsad innebär denna försäljning att bokhandeln utsätts för en svår konkurrenssituation.

På tidskriftsområdet finner utredningen att tidskriftverkstäderna är synnerligen viktiga framför allt för de mindre tidskrifterna. Parallellt med att den nya tekniken givit bättre möjligheter att starta och ge ut kulturtidskrifter har dock kulturtidskrifternas överlevnadsmöjligheter försämrats. Biblioteken är viktiga marknadsplatser för kulturtidskrifterna och tidskrifterna utnyttjas flitigt av besökare, men folkbibliotekens tidskriftsinköp har trots detta snarare minskat än ökat. Ökade portokostnader har också drabbat kulturtidskrifterna hårt, liksom även mindre förlag, bokklubbar, bokhandlar och antikvariat, menar bokutredningen vidare. Avslutningsvis konstaterar utredningen att det är svårt att få en korrekt uppfattning av bok- och kulturtidskriftsmarknaden eftersom statistiken på området är bristfällig.

I regeringsförklaringen hösten 1997 slås det fast att inriktningen i 1996 års kulturproposition skall fullföljas genom att bättre förutsättningar ges för läsandet och litteraturen. Förslagen i denna proposition syftar till detta. Inriktningen är den som lades fast i kulturpropositionen. Statens insatser bör således syfta till att stimulera en bred utgivning av kvalitetslitteratur samt öka tillgången till och intresset för litteratur i hela landet. Viktigt är också att barn och ungdom har tillgång till litteraturen och att informationsteknik i allmänhetens tjänst på kulturområdet stöds. Kulturtidskrifterna och det svenska språket bör värnas.

Regeringens förslag innebär ytterligare förstärkningar av de statliga insatserna inom litteratur- och kulturtidskriftsområdet. En utvärdering av propositionens förslag bör göras efter tre år. Regeringen avser därmed att försäkra sig om att syftet med reformerna uppnås.

Det kan nämnas att Svenska språknämnden våren 1997 fick regeringens uppdrag att utarbeta förslag till handlingsprogram för att främja det svenska språket. Regeringen har för avsikt att återkomma till riksdagen i denna fråga i budgetpropositionen för år 1999.

Under våren 1998 kommer regeringen även att överlämna en skrivelse om elektronisk handel till riksdagen. Syftet är att identifiera angelägna åtgärder och att bättre koordinera olika aktiviteter på området. Tullar, skatter och upphovsrätt är exempel på frågor som kommer att behandlas. Skrivelsen blir en utgångspunkt för regeringens vidare ställningstaganden i denna del.

I regeringens proposition (1997/98:127) Statens ansvar på postområdet föreslås bl.a. att den nuvarande prisregleringen av posttjänster reformeras i grunden, eftersom den inte återspeglar postlagens krav på enhetliga och rimliga priser för alla. Det bör enligt propositionen finnas möjlighet för staten att ingripa om prissättningen blir orimligt hög. Därför föreslås ett bemyndigande för regeringen att föreskriva att priser för tjänster som ingår i postverksamheten inte får överstiga vissa nivåer. Det föreslagna bemyndigandet ger en möjlighet att, vid behov, reglera prissättningen för t.ex. befordran av vissa tidningar och tidskrifter.

Förslagen i denna proposition rymms inom en reformram på 30 miljoner kronor. Sammantaget har statens stöd till litteratur och läsande därmed fördubblats sedan hösten 1994.

Bokutredningen redovisar i betänkandet (SOU 1997:141) Boken i tiden en rad sakuppgifter om situationen för boken och kulturtidskriften som grund för de förslag som lämnas. Nedan görs en sammanfattning av dessa uppgifter när det gäller boken och läsarna, författarna, förlagen, utgivningen och handeln med böcker, biblioteken och kulturtidskrifterna.

4.1 Boken och läsarna

Vi läser mycket i Sverige. I bokutredningen konstateras att hela 59 procent av befolkningen i åldern 9-79 år läste böcker varje vecka år 1996. 40 procent läste varje dag. I genomsnitt läser vi 22 minuter dagligen, men tiden varierar stort mellan olika grupper. Högutbildade läser mer än lågutbildade, kvinnor mer än män och unga mer än gamla. Beträffande smak och läsval finns inga skillnader mellan olika sociala grupper, utan underhållningslitteraturen dominerar oavsett läsgrupp. Spänning är mer populärt än romantik och författarna vars verk vi läser är oftast svenska eller anglosaxiska. Poesiläsningen har ökat kraftigt det senaste årtiondet och andelen läsare av facklitteratur har under samma period ökat så markant att den i dag är lika stor som andelen läsare av skönlitteratur. I jämförelse med andra medier får boken dock en betydligt mindre andel av vår fritid än TV och radio.

När det gäller barns läsande har tre fjärdedelar av barnen i åldern 3-8 år daglig kontakt med böcker, vilket innebär att de läser själva, bläddrar i en bok eller lyssnar på någon som läser för dem. Under en tioårsperiod har den dagliga kontakten med böcker dock minskat bland de yngsta, och då särskilt bland barn till lågutbildade föräldrar. Lästiden för små barn har under perioden i det närmaste halverats.

Skolbarn i åldern 9-14 år läser ofta böcker på biblioteket och fyra av fem lånar böcker där. I första hand läser de barn- och ungdomsböcker, i andra hand skolböcker och i tredje hand skönlitteratur för vuxna och seriealbum. Även bland 9-14-åringarna minskar läsandet. Ungdomar i åldern 15-24 är de som läser mest, men trots det har både andelen som läser varje dag och den genomsnittliga lästiden minskat också i denna grupp.

De flesta bokläsarna antingen lånar eller köper böckerna de läser. Att köpa böcker är lika vanligt som att låna dem. Många läser också böcker som redan finns hemma eller som de fått i gåva. Läsarna köper framför allt böcker i bokhandeln, men närmare en tredjedel handlar också genom bokklubbar.

4.2 Författarna

Det är svårt att beräkna antalet yrkesverksamma författare i Sverige, eftersom många har även andra sysselsättningar eller arbetar inom flera genrer och medier. Sveriges Författarförbund, som är den fackliga huvudorganisationen för yrkesverksamma författare och översättare när det

gäller allmänlitteratur, dvs. skön-, fack- samt barn- och ungdomslitteratur, hade år 1997 omkring 2 400 medlemmar. När det gäller författarnas inkomster visar en enkätundersökning som förbundet genomförde år 1993 att ju större del av arbetstiden som ägnades åt litterär verksamhet, desto lägre var författarens totala inkomst. Framför allt de skönlitterära författarna hade svårt att leva på sitt författarskap. Skatterättsligt är författarna inom det allmänlitterära området att betrakta som egna företagare. Författarnas ersättning vid bokförsäljning utgår i form av royalty, vilket innebär att ersättningen är relaterad till antalet sålda exemplar. För samtliga Författarförbundets medlemmar utgjorde bokroyalties den viktigaste inkomstkällan, följt av översättarhonorar och bibliotekersättning. Den sistnämnda förmedlas av Sveriges författarfond och är en statlig kollektiv ersättning till författare, översättare m.fl. i Sverige för folk- och skolbibliotekens användning av deras verk.

Ytterligare en organisation för yrkesverksamma författare är det ideella Författarcentrum som skall vara kontaktorgan för samt sprida kunskap om och intresse för de svenska författarna och den svenska litteraturen. Författarcentrum drivs i regionaliserad form och erhåller ett statligt bidrag för sin grundorganisation, medan det läsfrämjande arbetet projektfinansieras.

4.3 Förlag, utgivning och handel med böcker

Antalet bokförlag i Sverige är mycket stort. Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) var drygt 1 000 företag år 1996 registrerade med bokutgivning som sin huvudsakliga verksamhet. Av dessa är uppskattningsvis 200-250 professionella förlag med regelbunden utgivning. Den svenska förlagsbranschen domineras av förlagskoncernerna Bonnierförlagen, Liber, Natur och Kultur, Rabénförlagen och Verbum. Sammantaget står dessa koncerner för 66 procent av den totala försäljningen bland Svenska Förläggareföreningens medlemmar. Till de stora förläggarna hör även Bra Böcker och Egmont-Richter, vilka dock inte är medlemmar i Förläggareföreningen.

De medelstora och mindre förlagens struktur liknar de stora förlagskoncernernas. Genom delägande och samarbete försöker de hitta effektiva vägar ut till konsumenterna. Några har egna bokklubbar eller tidskrifter, startar gemensamma multimedieföretag eller söker sig ut via Internet.

Bokutredningen pekar på att bokmarknaden är större än vad man tidigare trott och uppger att den totala bokkonsumtionen uppgår till 7,2 miljarder kronor. Sannolikt är den totala bokförsäljningen ännu större då ett stort antal småförlag och enboksutgivare saknas i beräkningarna.

Internationellt sett har Sverige en stor bokutgivning och är bland de länder i Europa som har störst utgivning i förhållande till sin folkmängd. Antalet utgivna titlar har ökat över tid, men de genomsnittliga upplagorna har minskat, liksom även antal sålda volymer av skönlitteratur och barn- och ungdomslitteratur. En tydlig utvecklingstendens inom utgivningen är att skönlitteraturen går tillbaka medan facklitteraturen ökar. Bokutredningen uppger att drygt hälften av bokförsäljningen utgörs av

facklitteratur. Skönlitteraturen står, liksom datalitteratur och multimedia, för cirka 20 procent vardera av försäljningen, medan barn- och ungdomslitteraturen utgör ungefär tio procent, enligt bokutredningen.

Sedan bokpriserna blev fria och etableringskontrollen upphävdes år 1970 har bokdistributionen successivt förändrats. Den traditionella bokhandeln har förlorat sin dominerande ställning och står nu för ca 40 procent av försäljningen av allmänlitteratur i Sverige. Många kommuner har minskat sina inköp i bokhandeln till förmån för direktköp från förlag eller köp via läromedelscentraler. Under de senaste åren har denna utveckling accelererat. Totalt är det endast ett femtiotal bokhandlare som handhar leverans av skolböcker. Biblioteken har dock under senare år ökat sina inköp via bokhandeln något.

Drygt en femtedel säljs genom bokklubbarna, som har genomgått en mycket stark expansion. Bokklubbarna anses av många vara bokhandelns huvudkonkurrent och har möjlighet att sälja böcker med 25-40 procents rabatt. Vidare sker omkring tio procent av försäljningen via annan detaljhandel, dvs. försäljningsställen med ett smalare sortiment av allmänlitteratur, där böcker utgör en mindre del av omsättningen. Det kan t.ex. röra sig om varuhus, stormarknader eller dagligvaruhallar. Försäljningen genom denna kanal är dock starkt koncentrerad till bokrea och julhandel. Konkurrensen mellan de olika försäljningsformerna är hård, vilket får till följd att priset på samma bok varierar mycket mellan olika försäljningsställen.

Försäljningsställena för böcker i Sverige är ojämnt fördelade över landet. Av Sveriges 288 kommuner har 211 en allmänbokhandel, dvs. en bokhandel vars huvudsakliga affärsidé är att lagerföra eller tillhandahålla ett brett urval av allmänlitteratur. I ytterligare 20 kommuner säljs böcker genom varuhus och dagligvaruhandel. De kommuner som saknar bokhandel är oftast mindre kommuner, glesbygdskommuner eller kommuner som gränsar till en större kommun som har bokhandel.

4.4 Biblioteken

Folkbiblioteken har sitt ursprung i det frivilliga folkbildningsarbetet. De är också den mest spridda kulturinstitutionen och finns i varje kommun. Folkbibliotekens uppgifter omfattar, förutom att erbjuda kultur och rekreation, i allt högre grad utbildning och information. De förutsätts också bedriva en uppsökande verksamhet i syfte att nå nya läsargrupper. Folkbiblioteken vänder sig inte till en avgränsad målgrupp utan till befolkningen som helhet. Standarden på biblioteken i kommunerna skiljer sig dock beträffande anslag, media och personal. Bl.a. kommunstorlek och invånarantal spelar in. Därför finns länsbibliotek i varje län som ett komplement och stöd till de lokala biblioteken. Deras primära uppgift är att garantera alla medborgare oavsett bostadsort en god tillgång till litteratur. Vid sidan om länsbiblioteken finns också lånecentraler i anslutning till stadsbiblioteken i Malmö, Stockholm och Umeå. Samtliga folkbibliotek har därmed tillgång till de tre stora värdbibliotekens mediabestånd. Lånecentralerna bekostas helt med statliga medel, länsbiblioteken be-

kostas till ca 30 procent av staten och ca 70 procent av landstingen, medan folkbiblioteken huvudsakligen finansieras av kommunerna.

Sett över en längre period har folkbibliotekens resurser stärkts avsevärt, även om det skett en tillbakagång under 1990-talet. År 1970 uppgick bokbeståndet på de svenska folkbiblioteken till drygt 24 miljoner volymer. År 1992 hade antalet volymer nästan fördubblats till drygt 45 miljoner. Nyförvärvet av böcker ligger mellan 1,9 och 2,3 miljoner exemplar per år. När det gäller spridningen till folkbiblioteken av de titlar som erhållit statligt litteraturstöd, gjorde Statens kulturråd våren 1997 en undersökning som återges i bokutredningen. På de tre bibliotek som undersöktes utgjorde de utgivningsstödda titlarna mellan sju och 22 procent av de totala inköpen. Av den samlade mängden inköpta exemplar av utgivningsstödda titlar utgjordes hela 60-70 procent av barnlitteratur. Det var också barnböckerna som var mest utlånade av de utgivningsstödda böckerna.

Folkbibliotekens utlåning av böcker ökade efter år 1970 fram till mitten av 1980-talet för att därefter minska kraftigt. Under 1990-talet har utlåningen legat stilla på ungefär samma nivå fram till år 1996 då den ökade markant. Sammansättningen av boklånen har successivt förändrats sedan år 1976. Facklitteraturen för vuxna har ökat på bekostnad av skönlitteraturen för vuxna. Barnböckernas andel av boklånen har varit relativt oförändrad. Barns tillgång till böcker har dock försämrats under 1990-talet.

Den 1 januari 1997 trädde bibliotekslagen (1996:1596) i kraft. Den omfattar hela det allmänna biblioteksväsendet, dvs. utöver folkbiblioteken också skol- och forskningsbiblioteken samt andra av staten finansierade bibliotek. Lagen syftar främst till att garantera att det skall finnas folkbibliotek i alla kommuner, att boklånen skall vara avgiftsfria och att det finns ett väl fungerande nationellt nätverk som knyter ihop de olika biblioteken.

4.5 Kulturtidskrifterna

Antalet tidskrifter som ges ut i Sverige i dag beräknas till över 10 000. Hur många av dessa som kan definieras som kulturtidskrifter är svårt att precisera, men uppskattningsvis rör det sig om ca 700. Enligt 2 § förordningen (1993:567) om statligt stöd till kulturtidskrifter avses med kulturtidskrift en tidskrift som med sitt huvudsakliga innehåll vänder sig till en allmän publik med samhällsinformation eller med ekonomisk, social eller kulturell debatt eller som huvudsakligen ger utrymme för analys och presentation inom de skilda konstarnas områden.

Utseende och innehåll kan variera från den enkla tidskriften för en liten grupp av specialintresserade till den etablerade tidskriften med avancerad formgivning och ett brett innehåll. Utgivarna kan vara allt från väl etablerade tidskriftsförlag, organisationer eller föreningar till grupper och enskilda som arbetar med tidskriften på sin fritid. Flertalet kulturtidskrifter utgår från ett gemensamt intresseområde, t.ex. hos en grupp invandrare, ungdomar eller forskare, som saknar ett forum som förmedlar just deras erfarenhet och kunskap. Den främsta drivkraften bakom kulturtid-

skrifterna är ofta mötet med läsekretsen och deltagandet i den offentliga debatten. Samtidigt är arbetet med tidskriften och de publicistiska och informationstekniska frågor som därigenom väcks en praktisk tillämpning i yttrandefrihetens innehåll och betydelse.

Enstaka kulturtidskrifter har utvecklat internationella kontaktnät vilket resulterat i ett ömsesidigt kulturutbyte. Utöver att introducera utländska kulturströmningar i Sverige har dessa tidskrifter även kunnat agera som kunskapspridare och ambassadörer för svenskt kulturliv utomlands.

En särskilt viktig funktion fyller tidskrifterna inom skol- och biblioteksområdet. Utifrån periodisk bevakning inom de flesta ämnesområden fungerar de som en ovärderlig kunskapskälla, inte minst genom att täcka det stora behovet av samtidsorientering. Tidskriften har i allmänhet mer utrymme än dagspressen för utförliga presentationer och kritisk analys.

Utvecklingen på det tekniska området med datorer och lätthanterlig programvara har under det senaste årtiondet gjort det lättare att producera tidskrifter. Möjligheten att även med relativt begränsade dataresurser framställa tryckfärdiga originalsidor har medfört att tidskriftsredaktörerna fått teknisk och konstnärlig kontroll över hela framställningsprocessen. Under denna period har det också vuxit fram tidskriftsverkstäder på flera orter i landet. Där har de som arbetar med tidskrifter inte bara tillgång till ny teknik, utan även till utbildning i ny teknik och grafisk formgivning och inte minst till kontakter med andra tidskriftsredaktörer. De som arbetar med kulturtidskrifter har också upptäckt möjligheten att kommunicera och informera via Internet. Några kulturtidskrifter har i dag egna hemsidor där man har möjlighet att fördjupa debatten, lägga upp kompletterande material, informera och hålla kontakt med läsekretsen. Andra tidskrifter finns enbart tillgängliga i elektronisk form, vilket bl.a. kan bero på att de inte längre klarar av ökade kostnader för tryck, papper och inte minst porto.

Många kulturtidskrifter har under senare år vidkänts ett stort prenumerationsbortfall på grund av bibliotekens försämrade ekonomi. Samtidigt ökar utnyttjandet av tidskrifterna alltmer i bibliotekens upplysnings- och informationsarbete. Tre gånger så många uppsöker biblioteken i syfte att läsa eller låna tidskrifter i dag jämfört med budgetåret 1988/89.

Under senare år har kostnaderna för tidskrifternas distribution ökat markant. Eftersom kulturtidskrifterna till största delen är prenumererade blir varje portohöjning ytterst kännbar. Enligt statistik som Sveriges Tidskrifter tagit fram har portot för tidskrifter under åren 1992–1995 ökat med 33,5 procent. Detta skall jämföras med konsumentprisindex som under samma period har ökat med 11,2 procent. Går man tillbaka i tiden till år 1981, då trycksaksportot försvann, ligger ökningen på över 1 300 procent fram till år 1997. Konsumentprisindex ökade under perioden med 230 procent.

Att få tag på lösnummer av kulturtidskrifter är svårt. De företag som i huvudsak distribuerar vecko- och månadstidningar till återförsäljare som kiosker och tobakshandlare är förhållandevis dyra för kulturtidskrifternas vidkommande. Själva distributionsapparaten är för stor och komplicerad för kulturtidskrifternas små upplagor. Den turbulens med företagsnedläggningar, ägarbyten och ändrad inriktning som ägt rum bland distributionsföretagen under de senaste åren har heller inte gynnat kulturtid-

skrifternas intressen. Bokhandeln har i dag inget övergripande ansvar att tillhandahålla kulturtidskrifter, utan den försäljning som sker, tillkommer ofta på lokala initiativ och på kulturtidskrifternas egna försäljningsinsatser.

I rapporten "Tidskriftdistribution. Från allians till konkurrens och dominans", skriven av Peter O. Nilsson på uppdrag av Rådet för mångfald inom massmedierna, behandlas de problem många tidskrifter har med distribution av lösnummer. För att öka lösnummerspridningen av ett antal special-, opinions- och kulturtidskrifter och därmed undersöka om förbättrad tillgänglighet kan öka läsningen av den här sortens press, föreslås i rapporten ett treårigt försök, i vilket 100 handlare runt om i landet väljs ut som återförsäljare av 30 olika tidskrifter. Försöket föreslås drivas av branschen själv och finansiering sökas från olika håll.

5 Nuvarande statliga stöd till litteratur, bokhandel och kulturtidskrifter

Prop. 1997/98:86

Det statliga stödet till litteratur och kulturtidskrifter lämnas i dag inom ramen för tre olika stödordningar och tre olika anslag i statsbudgeten: stöd till utgivning av litteratur, stöd till bokhandel och stöd till kulturtidskrifter. Stöden lämnas inom ramen för verksamhetsområdet Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter (utgiftsområde 17) och redovisas kort nedan.

Verksamhetsområdet omfattar också bl.a. statligt stöd till regional biblioteksverksamhet, stöd till En bok för alla AB för utgivning och spridning av kvalitetslitteratur till lågpris, liksom stöd till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek. Dessa redovisas dock inte närmare eftersom de inte berörs av förslagen i denna proposition.

Stöd till utgivning av litteratur

Det statliga utgivningsstödet infördes år 1975 sedan 1968 års litteraturutredning pekat på en kraftigt försämrad situation för kvalitetsboken, med ökade kostnader för förlagen, stigande bokpriser, färre debutanter och svårigheter att ge ut udda böcker. För att stödet effektivt skulle främja just den kvalitetslitteratur som hade svårt att hävda sig på den kommersiella marknaden, utformades det som ett selektivt stöd för enskilda boktitlar inom olika litteraturkategorier. Så har det också förblivit.

Stödet regleras i förordningen (1993:449) om statligt litteraturstöd och är indelat i åtta olika stödordningar: ny svensk skönlitteratur för vuxna, skönlitteratur för vuxna i svensk översättning, facklitteratur för vuxna, barn- och ungdomslitteratur, bildböcker och bildverk för vuxna, klassisk litteratur (inkl. lagerstöd), tecknade serier för barn och ungdom samt litteratur på invandrar- och minoritetsspråk. Därutöver har, i särskild ordning inom ramen för utgivningsstödet, även en klassikerserie för skolan producerats. Målsättningen om produktion av 100 titlar är nu uppfylld och medel anslås fortsättningsvis en tid för lagerhållning och nytryck.

Stödbeloppen i utgivningsstödet baseras på arkersättning, där ett ark motsvarar 16 trycksidor. Utgivningsstödet prövas efter ansökan av Statens kulturråd och kan sökas av förlag eller utgivare verksamma i Sverige. Det avgörande kriteriet för om stöd beviljas är bokens litterära kvalitet. För att, så långt som möjligt, undvika statlig styrning av utgivningen är större delen av stödet konstruerat som ett efterhandsstöd som söks efter det att boken har kommit ut. Förhandsbesked kan lämnas i vissa fall. När det gäller klassisk litteratur lämnas dock stödet före utgivningen i form av produktionsstöd. Möjligheter att få produktionsstöd finns även för andra typer av litteratur när det gäller särskilt kostsamma utgåvor. För litteratur på invandrar- och minoritetsspråk lämnas stödet i form av verksamhetsbidrag till förlag.

Till utgivningsstödet är en prispress kopplad, vilket innebär att förlagen inte får överstiga vissa angivna maximipriser, förlagsnettopriser, för titlar som de söker stöd för. Dessa förlagsnettopriser, eller F-priser

som de kallas i dagligt tal, fastställs varje år av Statens kulturråd efter överläggningar med branschen. Om F-priset överskrids reduceras stödbeloppet eller, om överskridandet är stort, tas ansökan inte upp till behandling. Andra krav som ställs för att en titel skall kunna erhålla utgivningsstöd är att den finns tillgänglig för distribution i bokhandeln. Således krävs det att utgåvan finns med i en lagerkatalog som är tillgänglig i bokhandeln samt att den förses med ett svenskt ISBN.

För budgetåret 1998 är 31 267 000 kr anvisade för stöd till utgivning av litteratur.

Stöd till bokhandeln

Det statliga stödet till bokhandeln är indelat i kredit-, sortiments- och katalogdatorstöd och handhas av Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI). Stödet regleras i förordningen (1985:525) om statligt stöd till bokhandeln och det övergripande syftet med stödet är att behålla, och om möjligt förstärka, ett vittförgrenat bokhandelnät och öka tillgängligheten av kvalitetslitteratur i bokhandeln.

Kreditstödet infördes år 1977 och dess syfte är att säkerställa en fungerande bokdistribution genom att underlätta investeringar i bokhandeln. Kreditstöd lämnas i första hand för att upprätthålla fortsatt drift av bokhandlar på mindre eller medelstora orter, men också för nyetablering av bokhandel på orter som saknar en sådan. Stödet ges i form av lån för exempelvis ombyggnad av affärslokal, inredning, lagerinvestering eller övertagande av hyresrätten till en affärslokal. Två typer av lån förekommer: avskrivningslån, som är ränte- och amorteringsfria och skrivs av på fem år, och investeringslån som skall betalas tillbaka inom loppet av tio år.

För att hjälpa mindre bokhandlar att hålla ett brett sortiment av kvalitetslitteratur infördes sortimentsstödet år 1985. Syftet med stödet är att underlätta för servicebokhandeln att lagerhålla ett, i förhållande till bokhandelns storlek, bra urval av god och efterfrågad litteratur. För att erhålla stöd skall bokhandeln dels vara ansluten till Seeligs nyhetsabonnemang för servicebokhandel, dels ha köpt in allmänlitteratur för lägst 100 000 kr och högst 800 000 kr under en period av tolv månader. Bokhandeln är indelad i storleksklasser och skall ta emot mellan 400 och 1 000 titlar av den litteratur som ingår i Seeligs nyhetsabonnemang. Inköpen skall göras under kalenderåret efter det att ansökan lämnats.

Katalogdatorstödet tillkom år 1992 för att ge servicebokhandlarna möjlighet att investera i en katalogdator. Det syftar till att ge invånarna på mindre orter information om och tillgång till alla böcker som finns tillgängliga på marknaden. Liksom sortimentsstödet ges det till bokhandlar vars inköp av allmänlitteratur ligger mellan 100 000 och 800 000 kronor per år. Katalogdatorstödet lämnas i form av stöd till investeringar och driftskostnader för anslutning till bokbranschens datoriserade katalog- och ordersystem.

För budgetåret 1998 är 7 301 000 kr anvisade för stöd till bokhandeln.

Statligt stöd till kulturtidskrifter inrättades år 1966 med stödet till dagspressen som förebild och med samma motivering som gäller än i dag; att kulturtidskrifterna har stor betydelse för den allmänna debatten i kulturella, sociala och politiska frågor och därmed för den demokratiska processen i landet. Syftet med stödet är att det skall garantera en kulturellt värdefull mångfald i tidskriftsutbudet. Stödet regleras i förordningen (1993:567) om statligt stöd till kulturtidskrifter och lämnas dels som produktionsstöd, dels som utvecklingsstöd. Produktionsstödet lämnas som bidrag till en kulturtidskrifts produktionskostnader, medan utvecklingsstödet är avsett för utvecklingsinsatser när det gäller marknadsföring, teknik och utbildning. För att få stöd måste en tidskrift under redovisningsåret beräknas gå med förlust och den skall vidare vara spridd i hela landet. Ansökningar om stöd prövas av Statens kulturråd.

För budgetåret 1998 är 19 500 000 kr anvisade för stöd till kulturtidskrifter.

Regeringens förslag: Ett utvidgat statligt stöd införs fr.o.m. år 1999 för utgivning och distribution av litteratur.

Regeringens bedömning: Det nuvarande stödet till utgivning av litteratur bör ökas med 17,8 miljoner kronor för att även rymma det utvidgade stödet till utgivning och distribution av litteratur.

Bokutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Regeringens förslag avviker från utredningens förslag på det sättet att bokhandeln föreslås få del av de distributionsstödda titlarna på samma villkor som biblioteken.

Remissinstanserna: Remissopinionen är i stort sett positiv till utredningens förslag om distributionsstöd till bibliotek. *Statens kulturråd* stödjer förslaget, men anser att utgivningsstödet samtidigt måste förstärkas. Reaktionerna från *länsbiblioteken* varierar. Flera är positiva till stödet om distributionen kan lösas på ett sätt som kräver ett minimum av personalresurser och fraktkostnader. Några anser att distributionen bör ske direkt till kommunbiblioteken medan andra anser att förslaget ger länsbibliotek och kommunbibliotek möjlighet till utökad samverkan. *Landstingsförbundet* menar att de konkreta frågorna om böckernas hantering inte är tillräckligt utredda.

Flera remissinstanser är kritiska till utredningens förslag om ett särskilt stöd för distribution till bokhandeln. Bl.a. motsätter sig *Svenska Bokhandlareföreningen* att förslaget genomförs, med hänvisning till att det inte är konkurrensneutralt i förhållande till det föreslagna distributionsstödet riktat till biblioteken.

Större delen av remissopinionen tillstyrker utredningens förslag om att en upplagespärre införs. *Statens kulturråd* bedömer att förslaget är en rimlig kompromiss mellan vanligt förekommande ståndpunkter; å ena sidan uppfattningen att titlar i stora upplagor inte behöver litteraturstöd, å andra sidan uppfattningen att enbart kvalitet skall vara ett kriterium för bedömning. *Svenska Förläggareföreningen* motsätter sig förslaget om en upplagespärre bl.a. mot bakgrund av att föreningen anser att det syftar till att utesluta kommersiellt framgångsrika böcker även om de är av hög kvalitet.

Förslaget om att stöd till litteratur på invandrar- och minoritetsspråk i fortsättningen skall utgå till titlar och provöversättningar bemöts mycket positivt av remissinstanserna. *Sveriges Författarförbund* m.fl. stöder grundtanken att stödet skall vara ett titelstöd och betonar att flera invandrargrupper lider stor brist på litteratur på det egna språket.

En enig remissopinion stöder förslaget att utgivningsstöd även skall kunna lämnas till nya medier som bl.a. cd-rom och digital publiceringsteknik.

Riksdagens tidigare överväganden: Statligt stöd till utgivning av litteratur infördes första gången budgetåret 1975/76 (prop. 1975:20, bet. 1975:KrU12, rskr. 1975:201). Genom riksdagens beslut år 1978 (bet. 1977/78:KrU22, rskr. 1977/78:274) reformerades stödet och fick i stort sett den nuvarande utformningen. Riksdagen beslutade budgetåret

1992/93 att grunderna för utgivningsstödet skulle ligga fast (prop. 1992/93:100 bil. 12, bet. 1992/93:KrU26, rskr. 1992/93:319). Prop. 1997/98:86

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Bokutgivningen i Sverige ligger på en hög nivå internationellt sett. Med tanke på det begränsade svenska språkområdet finns det en betydande bredd och mångfald i utbudet. Några mycket stora förlag dominerar utgivningen, men små och medelstora förlag står för en betydande del av kvalitetsutgivningen.

Bokutredningen visar att det nuvarande stödet för utgivning av litteratur har stor betydelse för förlagens, inte minst de mindre och medelstoras, möjligheter att ge ut kvalitetslitteratur. Stödet bidrar till att en bredd i utgivningen kan upprätthållas. Möjligheten till ekonomiskt stöd gör att förlagen vågar ge ut kulturellt värdefull litteratur även om den inte kan förväntas bli kommersiellt framgångsrik. Mot denna bakgrund är det av största vikt att ett statligt stöd för utgivning av litteratur finns kvar även i fortsättningen.

Det nuvarande utgivningsstödet är emellertid helt inriktat på att stödja utgivningen av kvalitetslitteratur. Den vidare spridningen av de utgivningsstödda titlarna bygger på förlagets möjligheter att sälja böckerna. Bokutredningen visar att endast en relativt liten del av den utgivningsstödda litteraturen når ut till allmänheten. Det är mycket svårt för i synnerhet de små förlagen att få till stånd en bra distribution av sina titlar. En betydande del av den tryckta upplagan ligger därför kvar osåld ett år efter utgivningen.

I likhet med bokutredningen och flertalet remissinstanser bedömer regeringen att det är angeläget att det nuvarande utgivningsstödet byggs ut till ett stöd som även omfattar distributionsledet. Skälet för detta är att den litteratur som bedöms vara av en sådan kvalitet att den berättigar till statligt utgivningsstöd också bör göras tillgänglig för en bred allmänhet. Det nya stödet bör avse distribution av ett visst antal exemplar av varje utgivningsstödd titel till såväl folkbibliotek som till en grupp bokhandlar på samma villkor. Syftet med det nya stödet är att tillförsäkra den enskilde medborgaren bättre tillgång till en bred och kvalitativt värdefull bokutgivning som ger möjlighet till ökad kunskap och kulturell upplevelse.

Bokutredningen har för sitt förslag om distributionsstöd inspirerats av den inköpsordning som finns i Norge. Den innebär att norska staten köper in drygt 1 500 exemplar av ca 400 titlar per år och distribuerar dessa till landets bibliotek. Regeringens förslag till distributionssystem innebär en flexibel distributionsform och därmed möjligheter till ett aktivt läsfrämjande arbete. Distributionen av utgivningsstödda titlar blir ett gott komplement till det statliga stödet till folkbibliotekens inköp av valfri litteratur som riktar sig till barn och ungdom.

I det följande redogör regeringen för de grunder som bör gälla för det nya utgivnings- och distributionsstödet, liksom de litteraturkategorier som skall kunna erhålla stöd. Det ankommer på regeringen att utforma närmare föreskrifter om villkoren för stöd till utgivning och distribution av litteratur.

I avsnitt 5 ovan lämnas en närmare beskrivning av det nuvarande statliga stödet för utgivning av litteratur. Det avgörande kriteriet för om stöd beviljas är bokens litterära kvalitet. Stödet är, med några undantag, konstruerat som ett efterhandsstöd som söks av förlagen efter det att boken har kommit ut. Stödbeloppen baseras på s.k. arkersättning. Till utgivningsstödet är vidare en prispress kopplad, vilken innebär att förlagens prissättning för titlar som de söker stöd för inte får överstiga vissa angivna maximipriser. Andra krav som ställs för att en titel skall kunna erhålla utgivningsstöd är att den skall finnas tillgänglig för distribution i bokhandeln.

Dessa grundläggande villkor för det nuvarande utgivningsstödet har visat sig vara ändamålsenliga och bör därför kvarstå oförändrade i den nya stödordningen för utgivnings- och distributionsstöd. Vissa mindre ändringar föreslås dock i stödordningen för litteratur på invandrar- och minoritetsspråk, samtidigt som en helt ny stödkategori föreslås (se nedan). Därtill bör fogas vissa nya generella villkor.

Ett sådant är att förlagen för att erhålla statligt stöd för utgivning måste åta sig att för distribution tillhandahålla ett visst antal exemplar av varje utgivningsstödd titel för distribution till folkbibliotek och bokhandel. För distribution till folkbiblioteken skall antalet exemplar motsvaras av antalet kommuner i landet. För distribution till bokhandeln skall antalet exemplar uppgå till högst 100.

Detta innebär att biblioteken varje år får ca 200 000 böcker samt att bokhandeln erbjuds ca 70 000 böcker. Fördelningen till länsbiblioteken bör ske högst fyra gånger per år. Distributionen skall ske via Statens kulturråd. Förlagen kompenseras för distributionen inom ramen för utgivningsstödet med 50 procent av förlagsnettopriset. Regeringen anser, i likhet med bokutredningen, att länsbiblioteken med den kunskap de har om regionen, kan samordna fördelningen av titlarna på kommunerna inom länet med målet att göra kvalitetslitteraturen tillgänglig för en bred allmänhet. En viktig uppgift för länsbiblioteken kan därmed vara att medverka till marknadsföringen av de distributionsstödda titlarna.

Flera länsbibliotek har i sina remissyttranden påtalat risker med att hanteringen av alla böcker kan komma att medföra ökade kostnader, merarbete och fördelningsproblem. Sådana problem bör dock kunna undvikas om den praktiska hanteringen görs så smidig och flexibel som möjligt och föregås av en noggrann planering. Statens kulturråd har med sin kunskap om branschen och biblioteken bedömt att rutiner för bokhanteringen kan anpassas flexibelt. I de förarbeten som Kulturrådet redan nu gjort i samband med bokutredningens förslag om ett distributionsystem, beläggs detta ytterligare. Det bör därför ankomma på Statens kulturråd att i samråd med länsbiblioteken planera arbetet och utforma rutiner som ger möjlighet till olika regionala lösningar.

En utgångspunkt bör vara att länsbiblioteken i samarbete med kommunbiblioteken fritt får disponera och fördela titlarna. Staten bekostar transporterna från förlag till länsbibliotek inom ramen för utgivnings- och distributionsstödet. I län med länsbibliotek som har väl utbyggda transportsystem och relativt få kommuner bör den vidare distributionen

inte utgöra några större problem. Statens kulturråd bör dock under förberedelsearbetet beakta eventuella komplikationer som kan uppstå i andra län och därmed medverka till att extrakostnader för länsbiblioteken inte uppkommer.

Distributionen till bokhandeln medger att upp till 100 bokhandlar deltar i distributionssystemet. Erbjudandet om att delta skall rikta sig till bokhandlar utanför servicebokhandlargruppen. Sortimentstödet för servicebokhandlargruppen föreslås samtidigt förstärkas (se avsnitt 8). En preliminär information bör kunna ges och utlysning genomföras av Statens kulturråd under senare delen av år 1998. Mellan förlag och bokhandel finns i flertalet fall inarbetade distributionskanaler som även här blir en naturlig länk när det gäller distributionen av de utgivningsstödda titlarna. Det ankommer vidare på Kulturrådet att i samverkan med bokhandel och förlag utforma lämpliga distributionsrutiner. Regeringen förutsätter att böcker som bokhandeln erhållit inom ramen för distributionsstödet inte omfattas av någon retur till förlagen.

Ett annat nytt villkor i utgivnings- och distributionsstödet gäller inrättandet av en s.k. upplagespär. Bokutredningen visar att flera av de titlar som fått utgivningsstöd inom kategorierna svensk skönlitteratur, översatt skönlitteratur och barn- och ungdomslitteratur, har tryckts i 10 000–30 000 exemplar. Vissa har t.o.m. tryckts i 80 000–90 000 exemplar. Av de titlar som fått utgivningsstöd är det ca tio procent som trycks i upplagor över 10 000 exemplar. För att statens resurser skall utnyttjas effektivt föreslår bokutredningen att en reduktion av utgivningsstödet med 50 procent bör ske när förstaupplagan ligger på en nivå där boken av egen kraft bär upp de ekonomiska kostnaderna. Utredningen anser att denna nivå för närvarande i normalfallet ligger på 6 000 exemplar.

Regeringen föreslår, i likhet med bokutredningen och flertalet remissinstanser, att en upplagespär införs som ett villkor i stödordningen för utgivnings- och distributionsstöd. Upplagespärren innebär att stödbeloppet reduceras med 50 procent när en bok trycks i en förstaupplaga som innebär att boken kan beräknas gå med vinst. Det grundläggande kravet på kvalitet är oförändrat. Också med en upplagespär kommer en titel att kunna få stöd, om än reducerat, även om den tryckts i en hög upplaga. Med en sådan spärr skapas ekonomiskt utrymme för fler titlar att få del av det statliga utgivningsstödet. Det bör ankomma på Statens kulturråd att bedöma vilken upplagenivå som är en rimlig gräns. För år 1999 anser regeringen det lämpligt att utgå från bokutredningens bedömning på 6 000 exemplar. Den fortsatta prövningen av upplagenivån bör ske i samband med de överläggningar som Kulturrådet årligen har med branschen om högsta tillåtna förlagsnettopris.

Stöd till olika litteraturkategorier

Enligt gällande bestämmelser kan utgivningsstöd lämnas till åtta olika litteraturkategorier. Dessa är ny svensk skönlitteratur för vuxna, skönlitteratur för vuxna i svensk översättning, facklitteratur för vuxna, barn- och ungdomslitteratur, bildböcker och bildverk för vuxna, klassisk litteratur, tecknade serier för barn och ungdom samt litteratur på invandrar- och minoritetsspråk. Dessa litteraturkategorier bör bibehållas i det nya

utgivnings- och distributionsstödet, med vissa justeringar och kompletteringar som regeringen redogör för nedan. Statens kulturråd skall även i fortsättningen avgöra den närmare fördelningen av anslagsmedlen på de olika litteraturkategorierna.

Indelningen i olika litteraturkategorier innebär att stödet täcker i stort sett alla kategorier av allmänlitteratur. Systemet med titelstöd innebär också att krav på kvalitet kan ställas inom samtliga kategorier. Efterhandsstödet medför även att förlagen måste bära den ekonomiska risken utan att staten styr utgivningsbesluten. För utgivning inom vissa litteraturkategorier måste dock undantag kunna göras från dessa regler. Det gäller den utgivning som med all säkerhet inte skulle komma till stånd alls om det inte fanns möjlighet till stöd eller beslut om stöd i förväg.

Det nuvarande stödet till litteratur på invandrar- och minoritetsspråk lämnas i form av verksamhetsbidrag till förlag. Det innebär att stödet inte är avsett för en särskild titel, utan för litteratur som förlaget själv bestämmer och som anses vara av värde för en invandrargrupp. En kvalitetsbedömning skall i princip även här ligga till grund för beslut om stöd. Det finns emellertid betydande svårigheter att finna former för en sådan bedömning, då den berörda litteraturen omfattar ett flertal olika språk. Mot denna bakgrund bör bokutredningens förslag i den här delen genomföras. Stödordningen för litteratur på invandrar- och minoritetsspråk förändras därmed till ett titelstöd samtidigt som ett stöd för provöversättning till svenska inrättas.

Översättningsstödet innebär att förlagen får möjlighet att ansöka om medel till en provöversättning av delar av en författares verk. Därefter kan förlaget bedöma om utgivningen är intressant och ansöka om utgivningsstöd hos Statens kulturråd. Målet är även i fortsättningen att titlar som får statligt utgivningsstöd skall ges ut på originalspråket. I vissa fall bör litteratur på invandrar- och minoritetsspråk också kunna få stöd för utgivning på svenska. Kulturrådet bör även i fortsättningen särskilt beakta de befolkningsgrupper i landet som på grund av krig, svag infrastruktur eller liknande saknar litteratur på sitt eget språk.

Den nya informationstekniken öppnar andra vägar för författare att lagra och sprida sina texter än på papper. Digital publiceringsteknik och Internet kan få stor betydelse för att öka tillgängligheten till litteratur på t.ex. invandrar- och minoritetsspråk. Multimedia och kassettböcker kan också vara viktiga medel för att introducera läsovana människor till litteraturens värld. Med tillämpning av de principer som i övrigt gäller för utgivnings- och distributionsstödet, skulle dessa medier uteslutas från stöd eftersom arkersättningsprincipen inte går att tillämpa. Det är dock angeläget att svensk kvalitetsutgivning på cd-rom, kassettböcker och genom digital publiceringsteknik kan utvecklas. En särskild stödordning inom ramen för utgivnings- och distributionsstödet bör därför inrättas för stöd till nya medier. Stöd skall kunna utgå för viss del av utgivningskostnader, försöksverksamhet eller projekt och fördelas i enlighet med Statens kulturråds allmänna riktlinjer för bidragsgivning. Även litterära evenemang där författare och bokläsare möts är av stor betydelse för boken och läsandet. Poesi- och berättarfestivaler är manifestationer för litteraturen. Arrangemang och projekt av denna typ som har till syfte att främja boken och läsandet bör därför också kunna få statligt stöd inom

ramen för samma stödordning. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter om villkoren för stödet. Prop. 1997/98:86

Regeringen har för avsikt att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en ökning av nuvarande stöd till utgivning av litteratur med 17,8 miljoner kronor för att det även skall rymma det utvidgade stödet till utgivning och distribution av litteratur.

Regeringens förslag: Ett nytt statligt stöd införs fr.o.m. år 1999 för läsfrämjande insatser.

Regeringens bedömning: Det nya stödet för läsfrämjande insatser bör anvisas 6,8 miljoner kronor.

Bokutredningens förslag: Överensstämmer till viss del med regeringens förslag. Utredningen föreslår läsfrämjande åtgärder för barn under tio år och att särskilda medel fördelas länsvis så att barnbibliotekskonsulenterna får ansvaret för att ge kunskap och information om böcker och läsning. Dessutom lämnar utredningen förslag om att Statens kulturråd bör få särskilda medel för att producera en barnbokskatalog och en katalog över utgivningsstödda titlar. Läsfrämjande insatser föreslås också för bibliotek och bokhandel.

Remissinstanserna: Utredningens förslag om läsfrämjande verksamhet för barn har mottagits positivt av remissinstanserna. Många anser dock att fler aktörer än länsbiblioteken bör inbegripas i arbetet och att utredningens förslag till medelstilldelning inte motsvaras av det stora behov som finns. Vidare anser flera att målgruppen bör vara barn och unga och att det saknas motiv för den föreslagna åldersgränsen 0–10 år.

En övervägande del av remissinstanserna ställer sig bakom förslaget om stöd till en barnbokskatalog och framhåller att olika aktörer i det läsfrämjande arbetet behöver en sakkunnig och attraktiv information om barn, böcker och läsning för utdelning.

Remissopinionen är överlag positiv till förslaget om särskilda insatser för marknadsföring av utgivningsstödda titlar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Nedan behandlar regeringen frågor om särskilda läsfrämjande insatser för barn och ungdomar, stöd till en barnbokskatalog och stöd till marknadsföringsinsatser för utgivningsstödda titlar.

Läsfrämjande insatser för barn och ungdomar

Det är viktigt att barn och unga läser böcker och att böckerna finns i deras närhet. Läslusten måste väckas när barnen är små och hållas vid liv under de unga åren. Föräldrar, lärare i förskola och skola, bibliotekarier och andra har en viktig roll när det gäller att fånga de ungas intresse för litteraturen.

Mot bakgrund av att utlåningen vid landets bibliotek och försäljningen av barn- och ungdomslitteratur kraftigt minskat under 1990-talet införde regeringen budgetåret 1997 ett nytt stöd för inköp av litteratur för barn och unga till folk- och skolbibliotek. I statsbudgeten anvisades 25 miljoner kronor för bokinköpen. Stödet innebär att varje kommun erbjuds en möjlighet att söka bidrag för inköp av valfri litteratur för barn och unga.

Samtidigt infördes engångsvis ett stöd till läsfrämjande verksamhet för barn och unga med fem miljoner kronor. Via Statens kulturråd fanns under år 1997 därmed även möjligheter för folkbildningsförbund, föräldraföreningar, konstnärliga centrubildningar, kulturföreningar m.fl.

att få statligt stöd för aktiviteter vars mål var att förmedla litteraturen och språket till barn och unga. Intresset för de nya statliga stöden har varit mycket stort. Sammanlagt inkom till Kulturrådet 353 ansökningar om totalt nära 40 miljoner kronor för olika läsfrämjande aktiviteter riktade till barn och unga. Eftersom inköpsstödet till biblioteken var villkorat med läsfrämjande insatser har det initierat ett flertal samarbetsprojekt mellan folk- och skolbibliotek, barnhälsovård och barnomsorg.

Genom det särskilda stödet till läsfrämjande insatser har en rad projekt och verksamheter kunnat bedrivas runt om i landet såsom skrivarkonferenser, litteraturläger, författarbesök, metod- och utvecklingsprojekt om högläsning och berättarteknik m.m.

Bokutredningen har funnit att bokläsningen bland de unga har minskat, trots en stor kvalitetsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. Detta gäller både i lästid och andelen läsare. Regeringen anser att utvecklingen är oroande och menar att staten nu bör ta ett utökat ansvar för läsfrämjande verksamhet. Det stora antalet ansökningar om stöd för läsfrämjande insatser för barn och unga som inkom till Statens kulturråd under år 1997 visar att det finns ett mycket stort intresse och engagemang bland olika aktörer och yrkesgrupper i samhället för att stödja barn och ungdomars läsning. Den tillämpade stödformen främjar egna initiativ och utveckling av nya samarbetsformer, som är en viktig del i det läsfrämjande arbetet. Mot den bakgrunden bör ett stöd för läsfrämjande verksamhet liknande det som prövades under år 1997 införas permanent. Särskilda medel bör därför finnas tillgängliga för Statens kulturråd att disponera för bidrag till läsfrämjande. Olika aktörer i samhället, som förskolor, skolor, bibliotek, bokhandlar, men även folkrörelser, föräldraföreningar, folkbildningsförbund, ungdomsorganisationer, invandrarorganisationer m.fl. ideella föreningar skall därmed också i fortsättningen kunna ansöka om bidrag till verksamheter som syftar till att främja läsning bland barn och unga. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter för stödet.

En barnbokskatalog

En samlad information om det utbud av litteratur som finns för barn och unga saknas i dag på marknaden. Tidigare fanns ett branschsamarbete omkring en katalog och under en viss tid utgick också ett statligt stöd för att sprida katalogen. Barnbokskatalogen, som innehöll ca 400 titlar, hade en upplaga på en miljon exemplar och spreds, förutom till bokhandeln, även till landets samtliga hushåll med barn mellan 3 och 13 år samt till skolor, bibliotek och andra institutioner. Sedan det statliga stödet upphörde spreds katalogen i betydligt mindre upplaga via länens barnbibliotekskonsulenter. Någon gemensam barnbokskatalog finns inte längre.

Regeringen bedömer att en barnbokskatalog i enlighet med utredningens förslag utgör ett viktigt led i arbetet med att sprida kännedom om de barn- och ungdomsböcker som ges ut. Regeringen anser därför att särskilda statliga medel bör anvisas för produktion och distribution av en bokkatalog som vänder sig till både föräldrar och dem som arbetar med barn och unga. Den sakkunskap som finns hos Statens kulturråd bör utnyttjas för produktion och urval. Sakkunskap finns även hos Svenska Barnboksinstitutet och andra, vilka bör kunna utnyttjas för att ge katalo-

gen ett så professionellt innehåll och en så tilltalande utformning som möjligt. Katalogen bör även finnas på Internet och länkas till exempelvis skoldatanätet och Kulturnät Sverige. Syftet med barnbokskatalogen är att den skall vara en handledning och locka till läsning. Den bör få största möjliga spridning till bibliotek, bokhandlar, förskolor och skolor, lärar- och biblioteksutbildningar, studieförbund m.fl. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter för stödet.

Marknadsföring av utgivningsstödda titlar

Kunskapen om vilka titlar som erhållit utgivningsstöd är i dag begränsad. Årligen får ca 700 titlar statligt utgivningsstöd med sammanlagt omkring 30 miljoner kronor. Det är rimligt att denna litteratur blir känd bland dem som arbetar med böcker.

Regeringen bedömer att informationen om kvalitetslitteratur avsevärt bör förbättras och att Statens kulturråd bör få särskilda medel för att producera en katalog på Internet, kompletterad med viss tryckt information, över de titlar som har fått utgivningsstöd. Marknadsföringsinsatserna blir ett viktigt komplement till det nya distributionssystemet som innebär att spridningen av den utgivningsstödda litteraturen kommer att öka väsentligt. Eftersom beslut om utgivningsstöd tas löpande under året bör uppdateringar på nätet kunna göras med jämna mellanrum så att informationen hålls aktuell. Katalogen bör vara attraktiv och stimulerande och innehålla kortfattade uppgifter om författare, översättare m.m. Därmed kan en bred presentation göras av denna kvalitetslitteratur till bokhandel, bibliotek och press. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter för stödet.

I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att 6,8 miljoner kronor anvisas för läsfrämjande insatser.

Regeringens förslag: Det nuvarande statliga stödet till bokhandeln utvidgas fr.o.m. år 1999. Stödet skall även omfatta ett nytt IT-stöd till mindre bokhandlar.

Regeringens bedömning: Stödet till bokhandeln bör ökas med 2,5 miljoner kronor.

Bokutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser framhåller bokhandelns betydelse och betonar vikten av ett brett sortiment, bokhandelns kompetens och kundservice. Vidare menar flera instanser att en förutsättning för bokhandelns överlevnad är att ny teknik tas i anspråk.

Riksdagens tidigare övervägande: Stöd till bokhandeln har behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen. Riktlinjer för det nuvarande stödet till bokhandeln beslutades budgetåret 1992/93 (prop. 1992/93:100 bil. 12, bet. 1992/93:KrU26, rskr. 1992/93:319).

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Bokhandeln spelar en central roll för bokdistributionen. Ett väl spritt bokhandelsbestånd är nödvändigt för att allmänheten skall kunna upptäcka litteraturen och få tillgång till ett brett utbud av litteratur. Bokens fysiska närvaro stimulerar till läsning. Staten ger i dag stöd till bokhandeln i form av kreditstöd, sortimentsstöd och katalogdatorstöd. Syftet med statens stöd är att behålla och förstärka ett vittförgrenat bokhandelsnät och öka tillgängligheten av litteraturen.

Bokutredningen visar att kreditstödet har haft stor betydelse för enskilda bokhandlars utvecklingsmöjligheter och bidragit till nyetablering av bokhandel på orter som länge saknat sådan. Sortimentsstödet bidrar till att den mindre bokhandeln kan hålla ett bredare sortiment. Katalogdatorstödet har dessutom inneburit att bokhandlar kunnat ge en förbättrad kundservice, som annars enbart skulle varit förbehållen de större bokhandlarna. De olika stödformerna i samverkan bidrar till en positiv utveckling av bokhandeln. Mot denna bakgrund är det av största vikt att ett statligt stöd till bokhandeln finns kvar även i fortsättningen.

Bokhandeln är i dag utsatt för hård konkurrens och ökade krav ställs på den tekniska utrustningen. Nya informationssystem och en rationell distribution i bokbranschen möjliggör en avsevärd förbättring av kundservice. Bokutredningens undersökningar av detaljhandeln visar att framför allt mindre bokhandlar, dvs. servicebokhandlar med låg omsättning, har en skör ekonomisk ställning. Bokutredningens oro är stor för den senaste tidens negativa kostnadsutveckling för många bokhandlar. På sikt kan detta komma att urholka titelbredden och även försvåra för den mindre bokhandeln att köpa in nyhets Sortiment. Regeringen föreslår därför, i likhet med bokutredningen, att det statliga stödet till bokhandeln i form av kreditstöd och sortimentsstöd förstärks.

En viktig förutsättning för den mindre bokhandelns överlevnad är att den utnyttjar den nya tekniken och de funktioner som informationstekniken ger möjligheter till. Vissa bokhandlar har dock i dag inte möjlighet att inom ramen för sin verksamhet klara utökade ekonomiska åtaganden.

Regeringen bedömer därför att nuvarande katalogdatorstöd bör byggas ut och förändras till ett mer omfattande IT-stöd. Det nya stödet innebär att den mindre bokhandeln får möjlighet att söka bidrag till kostnader för investering i dator, abonnemang och programvaror. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter om villkoren för det nya IT-stödet. Det bör vidare ankomma på Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI), som förvaltar statsbidragen, att följa utvecklingen på IT-området och göra bedömningar av teknik och utrustning som bidrar till bokhandelns kompetensutveckling inom ramen för det nya IT-stödet.

I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå en ökning av det nuvarande anslaget för stöd till bokhandeln med 2,5 miljoner kronor. Vid beräkningen har hänsyn tagits till att en förstärkning av administrationsbidraget till BFI bör göras mot bakgrund av ökade arbetsuppgifter.

Regeringens förslag: Det nuvarande statliga stödet till kulturtidskrifter utvidgas fr.o.m. år 1999 för att även omfatta ett nytt stöd till kommunala bibliotek för provprenumerationer på kulturtidskrifter och ett nytt stöd till en kulturtidskriftskatalog på Internet.

Regeringens bedömning: Det nuvarande stödet till kulturtidskrifter bör ökas med 900 000 kronor.

Bokutredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer till viss del med regeringens förslag. Utredningen föreslår att en omfördelning av stödet för kulturtidskrifter görs, så att ca 70 procent av stödet går till produktionsstöd och ca 30 procent till utvecklingsbidrag och stöd till tidskriftsverkstäder. Vidare föreslås en försöksverksamhet som innebär att bibliotek kan få tidskriftspaket med provnummer som underlag för att fatta beslut om prenumerationer samt att medel avsätts för en kulturtidskriftskatalog. Utgivningen av kulturtidskrifter på kassett föreslås dessutom överföras från Statens kulturråd till annan myndighet, exempelvis Taltidningsnämnden eller Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till en omfördelning av kulturtidskriftsstödet. Både *Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter* och *Föreningen Sveriges Tidskriftsverkstäder* betonar dock vikten av att produktionsstödet inte minskas, eftersom ett flertal kulturtidskrifter med ekonomiska problem då kommer att tvingas lägga ned.

Beträffande kulturtidskriftskatalogen framhåller många remissinstanser betydelsen av att den får vidast möjliga spridning och verkligen når ut till kulturtidskrifternas potentiella läsekrets, antingen direkt eller via olika institutioner. Flera ifrågasätter utredningens kostnadsberäkning för en katalog, vilken man menar är för hög.

Majoriteten av remissinstanserna avstyrker utredningens förslag om tidskriftspaket med provnummer. Samtliga *länsbibliotek* och *biblioteksorganisationer*, liksom *Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter* är tveksamma eller direkt negativa till den modell som presenteras i utredningen. Flera av biblioteken menar att de redan i dag har goda möjligheter att få provnummer av tidskrifter och anser att förslaget inte är tillräckligt kraftfullt.

När det gäller utgivningen av kulturtidskrifter på kassett har varken *Statens kulturråd* eller *Taltidningsnämnden* något att invända mot att den överförs till annan myndighet. *Uppsala stads- och länsbibliotek* föreslår att utgivningen överförs till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB)*, men biblioteket självt motsätter sig att utgivningen av kulturtidskrifter på kassett över huvud taget förs över till någon annan myndighet. Även *Handikappombudsmannen* avstyrker förslaget. De båda sistnämnda remissinstanserna är emot förslaget dels av handikappolitiska skäl, dels för att de inte vill begränsa nyttjanderätten av kassetidskrifter.

Riksdagens tidigare överväganden: En form av statligt tidskriftsstöd infördes år 1966 (prop. 1966:1 bil. 10, 1966:SU47, rskr. 1966:139). I slutet av 1980-talet genomfördes försök med särskilda åtgärder när det gäller marknadsföring och distribution samt utbildning och rådgivning

avseende ekonomi, juridik, administration, teknik, m.m. (prop. 1986/87:100 bil. 10, bet. 1986/87:KrU17, rskr. 1986/87:209). Kulturtidskriftsstödet lämnas sedan budgetåret 1993/94 som produktionsstöd och utvecklingsstöd (prop. 1992/93:100 bil. 12, bet. 1992/93:KrU 26, rskr. 1992/93:319).

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Syftet med statens stöd till kulturtidskrifter är att garantera en kulturellt värdefull mångfald i tidskriftsutbudet. Kulturtidskrifterna har betydelse för den allmänna debatten i politiska, sociala och kulturella frågor och därmed den demokratiska opinionsbildningen i Sverige. Kulturtidskriftsstödet lämnas i form av produktionsstöd och utvecklingsstöd. Även tidskriftsverkstäder får del av utvecklingsstödet. Tidskriftsstödet är ett förlustbidrag och villkor för stöd är att tidskriften finns spridd i hela landet. Utvecklingsstöd inklusive stöd till tidskriftsverkstäder utgör i dag ca 20 procent av anslaget. Syftet med utvecklingsbidraget är att i samarbete med tidskrifternas redaktioner upprätta en plan för hur tidskriften på sikt skall kunna bli självbärande. Stödet till verkstäderna är viktigt för de mindre tidskrifter som inte själva har råd eller möjlighet att skaffa teknisk utrustning eller kompetens.

Många kulturtidskrifter lever under svåra ekonomiska villkor och det statliga stödet är en förutsättning för att de skall överleva på marknaden. Regeringen bedömer att kombinationen av produktions- och utvecklingsstöd för kulturtidskrifterna har varit framgångsrik när det gäller att värna om ett stort utbud av kulturellt värdefulla tidskrifter i Sverige. Mot den bakgrunden anser regeringen att ett statligt kulturtidskriftsstöd även i fortsättningen skall utgå.

Då den snabba data- och elektronikutvecklingen har fått stora konsekvenser för de tryckta tidskrifterna är både det riktade utvecklingsbidraget till enskilda tidskrifter och stödet till tidskriftsverkstäderna av stor betydelse. Genom att öka utvecklingsinsatserna kan de enskilda tidskrifternas behov av produktionsstöd minskas. Utredningen föreslår därför att andelen stöd till tidskriftsverkstäderna och utvecklingsbidraget bör ökas från 20 till 30 procent.

Produktionskostnaderna för redaktionellt arbete och honorar är dock, vid sidan om distributionen, för många tidskrifter det främsta problemet. Regeringen befarar därför att den minskning av produktionsstödet som utredningen föreslår med stor sannolikhet skulle innebära att många värdefulla tidskrifter tvingas lägga ned sin produktion. Den föreslagna minskningen bör därför inte genomföras. Regeringen har dock för avsikt att ge Statens kulturråd utökade möjligheter att omfördela medlen mellan produktionsstöd och utvecklingsstöd med utgångspunkten att en kulturellt värdefull mångfald i kulturtidskriftsutbudet bibehålls.

Med hänvisning till sitt ansvar för s.k. utsatta grupper ger Statens kulturråd i dag ut ett 20-tal kulturtidskrifter på kassett. De tidskrifter som har kommit i fråga är de som erhållit kulturtidskriftsstöd till sin tryckta utgåva och som kunnat uppvisa minst fem kassettprenumeranter. För människor med lässvårigheter är kassetttutgivningen av största vikt.

Regeringen anser i likhet med flera remissinstanser att särlösningar för funktionshindrade bör undvikas. Statens kulturråd bör därför, inom ramen för kulturtidskriftsstödet, även i fortsättningen ge bidrag för viss

utgivning av kassettversioner av tidskrifter som erhåller stöd. Det bör Prop. 1997/98:86
ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter för utgivningen.

Prenumerationsstöd till biblioteken

Många kulturtidskrifter har under senare år vidkänts ett stort prenumerationsbortfall. Bibliotekens prenumerationer är för många tidskrifter livsavgörande och indirekt främjar biblioteken även kulturtidskrifternas möjlighet till marknadsföring. Att kulturtidskrifterna finns på biblioteken innebär att de kommer i kontakt med presumtiva prenumeranter. Trots att biblioteken prenumererar på allt färre tidskrifter, utnyttjas dessa allt mer i bibliotekens upplysnings- och informationsarbete. Allt fler söker upp biblioteken för att läsa eller låna tidskrifter och ungdomar använder dem flitigt för olika skolarbeten. På biblioteken finns således en stor efterfrågan på och användning av olika tidskrifter.

Bokutredningen föreslår en försöksverksamhet med tidskriftspaket till biblioteken. Merparten av remissinstanserna är negativa till utredningens förslag, men ger samtidigt ett starkt stöd för en alternativ modell. I denna skulle de kommunala biblioteken erbjudas att gratis prenumerera på ett antal kulturtidskrifter de tidigare inte prenumererat på. För att påföljande år få samma möjlighet skulle de måste uppvisa att deras totala antal kulturtidskriftsprenumerationer ökat.

Regeringen anser i likhet med flera remissinstanser att kulturtidskrifterna skulle få ökade möjligheter att marknadsföra sig och nå ut till biblioteken genom ett system med provprenumerationer, samtidigt som biblioteken ges bättre underlag för beslut om nya kulturtidskriftsprenumerationer. Regeringen föreslår därför att ett statligt prenumerationsstöd inrättas. Stödet innebär att kommunala bibliotek årligen erbjuds att gratis prenumerera på fem av de kulturtidskrifter som erhållit statligt tidskriftsstöd och som biblioteken tidigare inte prenumererat på. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter om villkoren för prenumerationsstödet.

Utgivning av en kulturtidskriftskatalog

Statens kulturråd ger sedan början av 1980-talet ut en årlig katalog över kulturtidskrifter i Sverige. Både kulturtidskrifter som erhåller statligt stöd och ett antal icke statsstödda tidskrifter som är att betrakta som kulturtidskrifter presenteras i katalogen. Genom att sprida viktig information om tidskrifterna och deras innehåll utgör katalogen ryggraden i alla marknadsföringsåtgärder för kulturtidskrifter. Den spelar också en viktig roll vid bibliotekens tidskriftsinköp. Katalogen innehåller ca 240 tidskrifter och bygger på frivilligt deltagande även för de tidskrifter som får kulturtidskriftsstöd.

Kulturtidskriftskatalogen finns numera både i tryckt form och på Internet. Bland remissinstanserna finns de som framhåller Internet-versionens fördelar framför en tryckt katalog. Regeringen anser i likhet med dessa remissinstanser att det finns uppenbara fördelar med digitala presentationer av kulturtidskrifterna. De kan lätt hållas aktuella och fungera som

söksystem för olika artiklar. Vidare kan en Internetutgåva innehålla mer material än en tryckt katalog. En Internetkatalog kan bli en fast punkt för tidskriftsinformation och en viktig länk till liknande databaser och försäljningsställen både nationellt och internationellt.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att Statens kulturråd tilldelas särskilda medel för att producera en kulturtidskriftskatalog på Internet. I detta arbete skall ingå att svara för underhåll och utveckling av katalogen, liksom för marknadsföring och information. De tidskrifter som erhåller statliga bidrag bör obligatoriskt ingå i katalogen. Det bör ankomma på regeringen att utforma närmare föreskrifter för stödet.

För att genomföra de ovan föreslagna förstärkningarna av kulturtidskriftsstödet har regeringen för avsikt att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en ökning av stödet till kulturtidskrifter med 900 000 kronor. Regeringen bedömer att Statens kulturråd inom ramen för anslaget bör få avgöra den närmare fördelningen av anslagsmedel till de olika ändamålen.

Regeringens bedömning: Statens kulturråd bör fr.o.m. år 1999 ges ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik.

Bidraget till Statens kulturråd bör ökas med 2 miljoner kronor för det utvidgade uppdraget.

Bokutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Ett starkt stöd för utredningens förslag återfinns hos remissinstanserna.

Skälen för regeringens bedömning: Statistiska uppgifter om förhållanden för boken och kulturtidskriften är i dag bristfälliga samtidigt som utvecklingen inom bok- och tidskriftsmarknaden sker i allt snabbare takt.

Statens kulturråd är statistikansvarig myndighet på kulturområdet. Statistiska Centralbyrån (SCB) tar för Kulturrådets räkning fram statistik för folk- och skolbiblioteken. Den statistik som avser folkbiblioteken är en s.k. totalundersökning, dvs. samtliga bibliotek ingår. När det gäller statistik som samlas in från skolbiblioteken rör det sig däremot om en urvalsundersökning där omkring 250 skolbibliotek ingår. Svenska Förläggareföreningen tar sedan år 1973 fram en branschstatistik över föreningens medlemsförlag. Statistiken är en förlagsstatistik och redovisar medlemsförlagens försäljning fördelad på bl.a. olika försäljningskanaler och olika litteraturkategorier. Föreningen gör också en uppskattning av den totala försäljningen från de förlag som inte är medlemmar i Förläggareföreningen. Bokbranschens Finansieringsinstitut AB redovisar i första hand utvärderingar av det statliga stödet till bokhandeln och utvecklingen av bokhandelsbeståndet.

Regeringen anser, i likhet med utredningen och remissinstanserna, att kunskapen om bok- och tidskriftsmarknaden bör förbättras och fördjupas så att effekterna av statens insatser kan följas upp.

Regeringen bedömer att Statens kulturråd bör ges ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik. Det bör ankomma på Kulturrådet att samråda med personer och institutioner som har forsknings- och statistikkompetens på området. Sakkunskap från Kungliga biblioteket, Bokbranschens Finansieringsinstitut AB, folkbiblioteken samt representanter från branschorganisationerna bör kunna knytas till arbetet.

Statistiken bör omfatta handeln med böcker i vid bemärkelse, dvs. bokutgivning, tidskriftsutgivning, bokprisindex, hushållens läsvanor och inköp av böcker samt fördjupad biblioteksstatistik, liksom en redovisning av bokhandels situation vad gäller sortiment och lönsamhet. Hit hör också statistik över strukturen för bokförlag, bokhandel, bokklubbar, m.fl., liksom bokförlagens försäljning i olika kanaler. De gängse undersökningarna kan också kräva kompletteringar i form av särskilda branschundersökningar eller djupundersökningar av t.ex. läsvanor.

I budgetpropositionen för år 1999 avser regeringen att föreslå att det till Statens kulturråds disposition anvisas 2 miljoner kronor för inköp och produktion av statistik på litteratur- och kulturtidskriftsområdet. Prop. 1997/98:86

Regeringens bedömning: Frågan om införandet av ett kulturpolitiskt undantag i konkurrenslagen (1993:20) bör bli föremål för fortsatt analys.

Bokutredningens förslag: Utredningen har föreslagit att det skall införas en bestämmelse i konkurrenslagen som undantar avtal mellan företag som tillgodoser viktiga kulturella ändamål och som främjar tillkomst, distribution och försäljning av böcker från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. Sådana avtal som avses skall enligt förslaget regleras i verkställighetsföreskrifter av regeringen.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser såsom *Statens kulturråd*, *KLYS*, *Svenska Bokhandlareföreningen* och *Sveriges Författarförbund* är positiva till förslaget. *Stockholms tingsrätt*, *Statskontoret*, *Riksrevisionsverket*, *Konkurrensverket*, *Marknadsdomstolen*, *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* och *Svenska Förläggareföreningen* avstyrker förslaget. Invändningarna riktar sig i huvudsak mot avsaknaden av en relevant analys, främst vad gäller konsekvenser ur konsumentsynpunkt, samt mot förslagets lagtekniska utformning. Konkurrensverket hänvisar till att det råder oenighet om hur upphävandet av fastprissystemet påverkat bokmarknaden och vilka åtgärder som erfordras för att trygga en bred utgivning och distribution. Verket menar att ett fastprissystem skulle utgöra en kraftig begränsning i bokhandelns möjlighet att konkurrera och inte heller förbättra allmänhetens möjligheter att få tillgång till olika slag av litteratur. Flera remissinstanser har också påpekat att den föreslagna lagändringen skulle bli verkningslös eftersom det i dagsläget inte råder samförstånd i frågan mellan parterna på bokmarknaden. Dessutom har de gränsdragningsproblem som kan komma att bli följden av ett så vitt begrepp som ”viktiga kulturella ändamål” påtalats.

Skälen för regeringens bedömning: Utvecklingen på bokmarknaden i Sverige visar att några få stora förlag dominerar marknaden. De stora förlagen har tillgång till egna distributionsföretag och bokklubbar och har därför långtgående kontroll över distributionskedjan. Den hårda priskonkurrensen som finns i den traditionella handeln i dag riskerar leda till ett mindre varierat utbud och till en ökad spridning av ett fåtal verk, eftersom låga priser uppnås genom att återförsäljaren från ett urval förlag köper ett mindre antal boktitlar i många exemplar.

Utredningens förslag om ändring i konkurrenslagen avser att göra det möjligt för parterna på bokmarknaden att träffa avtal för att säkra utgivningen och spridningen av värdefull litteratur.

Regeringen anser att utredningens förslag bör bli föremål för fortsatt analys. Konsekvenserna av en lagändring samt den lagtekniska utformningen av en eventuell ändring bör därvid prövas närmare, liksom dess förenlighet med EG-rätten.

Sammanfattning av bokutredningens överväganden och förslag (SOU 1997:141)

Prop. 1997/98:86
Bilaga 1

Ett av regeringens motiv för att låta utreda bokmarknaden är frågan om litteraturen når ut till medborgarna på det sätt som är önskvärt. Den nuvarande statliga litteraturpolitiken etablerades i en tid då bokmarknaden såg annorlunda ut än i dag. I mitt uppdrag har det ingått att bl.a. undersöka hur ändamålsenliga de statliga insatserna på bokens och kulturtidskrifternas område är. Mina förslag innebär vissa förändringar.

Litteraturen är en bärare av vårt kulturarv. Boken, inte minst den facklitterära, är ett viktigt medium för att förmedla kunskap och tankar. Skönlitteraturen ger inblick i andra människors livsvillkor och kan bidra till förståelse av den egna livssituationen. Grundskolans kursplan i ämnet svenska framhåller litteraturens betydelse: ”Skönlitteraturen öppnar nya världar och förmedlar upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje.”

I dag lever boken i en hård konkurrens med andra media. Vi ägnar en betydligt mindre del av fritiden åt att läsa än åt att titta på TV och lyssna på radio. Läsarundersökningar visar glädjande nog att andelen vuxna som dagligen läser böcker har ökat under den senaste tioårsperioden. Däremot är det oroande att läsandet minskat bland barn och ungdom. Barn i åldern 9–14 år ägnar i genomsnitt 94 minuter per dag åt TV-tittande medan de läser knappt en halvtimme. Ungdomar mellan 15 och 24 år tittar på TV 90 minuter och läser böcker i 40 minuter per dag.

Läsinläring börjar tidigt, långt innan barnen börjar skolan. Barn behöver tidig stimulans för att utveckla ett rikt språk. Kontakten med böcker hemma och i förskolan är därför mycket viktig. Men undersökningar visar att såväl högläsning som de små barnens eget läsande minskat. Bland barn mellan 3 och 8 år har lästiden halverats sedan 1980! Håller vi kanske på att förlora nästa generation läsare?

År 1997 infördes ett nytt stöd på 25 miljoner kronor till inköp av barn- och ungdomslitteratur till folk- och skolbiblioteken. Staten har också avsatt 5 miljoner kronor i särskilda medel till läsfrämjande verksamhet under år 1997. Dessa åtgärder måste, enligt min mening, kompletteras med ytterligare insatser för de yngre barnen.

Skolan har en nyckelroll när det gäller barn och ungas tillgång till böcker. Även om skolbiblioteksstatistiken är bristfällig visar siffrorna att bokbeståndet både i grundskolan och i gymnasieskolan har minskat sedan början av 1980-talet. Av de medel som riksdagen anslog till inköp av barn- och ungdomslitteratur har en stor del gått till skolbiblioteken.

I bibliotekslagen slås fast att det skall finnas ”lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur”. I dag ställs allt högre krav på att eleverna själva skall söka information, vilket innebär att de måste ha nära till välutrustade bibliotek.

Skolbiblioteket skall erbjuda eleverna såväl information att bygga kunskap på som ”lustfylld läsning”.

Det är olyckligt om kommunernas bristande resurser går ut över skolbiblioteken och om service och bokurval skapar vitt skilda förutsättningar för elever i olika kommuner och kommundelar. Regeringen framhöll då

bibliotekslagen (1996:1596) infördes att det är naturligt att kommunerna kontinuerligt utvärderar folk- och skolbibliotekens verksamhet. Jag har föreslagit att särskilda resurser avsätts för såväl statistik som för andra undersökningar och menar att skolbiblioteken är ett av de områden som löpande bör undersökas. För närvarande genomför Statens kulturråd en undersökning av landets skolbibliotek, som beräknas vara klar under år 1998. Mot denna bakgrund och det faktum att kommunerna och inte staten ansvarar för skolbiblioteken, finner jag det inte möjligt att lägga något konkret förslag om skolbiblioteken.

Folkbiblioteken, som spelar en viktig roll i kultur- och utbildningspolitiken, har förändrats under de senaste tjugo åren. Från att ha utgjort ett vittförgrenat nät av bokutlåningsställen med begränsade öppettider har biblioteken utvecklats till större enheter med längre öppettider och fler funktioner.

Jag anser det motiverat att staten stöder distribution likaväl som produktion av kvalitetslitteratur. De utgivningsstödda titlarna bör rimligen finnas tillgängliga på biblioteken. Jag föreslår därför ett distributionsstöd för dessa titlar. Förslaget innebär att länsbiblioteken erhåller ett visst antal exemplar av varje litteraturstöd titel.

Den höjda utbildningsnivån och decentraliseringen av den högre utbildningen har skapat nya förutsättningar för och behov av samverkan mellan olika typer av bibliotek. Övergången till alltmer problembaserad inläring ställer ökade krav på folkbibliotekens bokbestånd och låneförmedling samt på samarbete mellan folk- och forskningsbibliotek. I takt med en förlängd grundutbildning och en ökad distansundervisning vid högskoleenheterna kan man förvänta sig att beröringspunkterna ökar ytterligare i framtiden. Kulturrådet menar att det krävs en samsyn för hela det allmänna bibliotekssystemet.¹ Jag stöder denna uppfattning.

För biblioteken finns i dag två databaser: statliga LIBRIS som inrymmer praktiskt taget alla statliga biblioteks bok- och tidskriftsbestånd och den av Bibliotekstjänst AB (BTJ) ägda BURK-databasen. Ca 190 kommuner är anslutna till och köper bibliografisk service från BURK. De flesta kommunala bibliotek har avtal med BTJ för sökning i BURK.

I propositionen Forskning och samhälle (prop. 1996/97:5) framhöll regeringen att biblioteksdata-basen LIBRIS bör utvecklas till en nationell och allmän informationsresurs. Avsikten är att bibliotekssystemen skall integreras så att nationens biblioteks- och informationssystem kan utnyttjas bättre av medborgarna oavsett bostadsort och utan kostnad för den enskilde.

Bibliotekslagen innebär en garanti för att medborgarna avgiftsfritt skall få låna litteratur på folkbiblioteken. Informationssökning i databaser regleras däremot inte i bibliotekslagen.

Det har vid olika tillfällen funnits planer på att samordna LIBRIS och BURK. Ett problem därvidlag är att BURK:s tjänster är avgiftsbelagda medan LIBRIS kan användas avgiftsfritt. Till detta kommer att många bibliotek tecknat långa bindande avtal med BTJ som begränsar förfoganderätten över det egna beståndet.

¹ Statens Kulturråd Enheten för litteratur och bibliotek "Utvidgad samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet"

Ur nationell kulturpolitisk synvinkel är det angeläget att LIBRIS blir en allmän informationsresurs som är tillgänglig på biblioteken. Jag förutsätter att regeringen noga följer utvecklingen.

I mitt uppdrag har ingått att utreda *bokhandelsmarknaden*. Bokhandeln är den viktigaste försäljningskanalen för kvalitetslitteratur. Antalet bokhandlar i Sverige uppgår till omkring 400, varav 330 allmänbokhandlar och ett 70-tal större specialbokhandlar med inriktning på läromedel, religiös litteratur, barnböcker m.fl. områden. I 77 av landets 288 kommuner saknas allmänbokhandel. Läger man till de allra minsta specialbokhandlarna kan antalet försäljningsställen som i någon mening kan betecknas som bokhandlar anges till drygt 500. Med varuhus, stormarknader och annan detaljhandel uppgår antalet försäljningsställen för allmänlitteratur till omkring 800.

Många mindre bokhandlar har en utsatt situation. Den av utredningen genomförda undersökningen "Distribution av böcker genom detaljhandeln" visar att många bokhandlar har en förhållandevis låg omsättning. Enligt Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI) minskade försäljningsvolymen för böcker och kontorsvaror i detaljhandeln med ca 4 % år 1996. Någon tydlig uppgång under 1997 har ännu inte kunnat skönjas. Handelns utredningsinstitutet (HUI) visar positiva försäljningssiffror för den s.k. sällanköps handeln under första halvåret 1997. För böcker och papper är de däremot negativa. Denna bild av utvecklingen bekräftas av BFI. Jag anser att den mindre bokhandeln behöver ytterligare stöd och föreslår därför höjningar av såväl kreditstöd som sortimentsstöd samt ett förstärkt teknikstöd.

Jag vill understryka att kommunerna har ett ansvar för ett fungerande och brett kulturutbud. Det gäller även den kommersiella delen. Detta innebär att en kommun vid upphandling av läromedel och biblioteksböcker har anledning att väga in även andra kriterier än priset.

Enligt 1 kap. 22 § lagen om offentlig upphandling kan en upphandlande enhet välja att, i stället för det lägsta anbudet, anta det anbud som är ekonomiskt mest fördelaktigt med hänsyn till samtliga omständigheter "såsom pris, driftkostnader, funktion, miljöpåverkan m.m."

En central punkt i kommunernas förfrågningsunderlag är redovisningen av de urvalskriterier eller bedömningsgrunder som skall läggas till grund för anbudsprövning.

Det synes inte möta något hinder att en kommun i sitt förfrågningsunderlag ställer krav på en kvalificerad närservice, sortiment, lagerhållning, leveranstider m.m.

I samband med införandet av lagen om offentlig upphandling ansåg föredragande statsrådet att det inte fanns någon risk för att upphandlingarna skulle komma att styras av "endimensionella prisprövningar" (prop. 1992/93:88, s. 52). Enligt vad jag erfarit förefaller det emellertid som om kommunerna i sina bedömningar lagt ökad vikt vid priset som konkurrensfaktor.

Det har på senare tid blivit allt vanligare att kommuner samarbetar vid inköp av läromedel. Detta sker bl.a. genom att en kommun köper in läromedel direkt från förläggarna för att sedan sälja dem vidare till andra kommuner. Genom köp av läromedel i mycket stora volymer får den inköpande kommunen större rabatter hos förlagen än vad en lokal bok-

handlare kan komma i åtnjutande av för sina inköp. Kommunen säljer läromedel vidare till samarbetande kommuner till priser som understiger vad den lokala bokhandeln kan ta ut om den skall alstra någon vinst. De lokala bokhandlarna kan vanligtvis inte konkurrera vid denna typ av samverkan mellan kommuner, utan förlorar uppdragen att sälja läromedel till skolorna.

Kommunernas inköpssamarbete kan hota en väl fungerande lokal detaljhandel. Att den lokala bokhandeln upphör är till skada för konsumenterna då det medför en begränsning av utbudet av böcker.

Bokhandeln är specialiserad på att tillhandahålla ett brett sortiment av böcker och ge god service och utgör en viktig del i den lokala servicen. Särskilt tydligt är detta på mindre orter. Den verksamhet som bedrivs av bokhandlarna är därför viktig även ur en samhällsekonomisk aspekt.

En genomtänkt samverkan mellan kommunernas olika organ och den lokala bokhandeln har stor kulturpolitisk betydelse. Så har t.ex. folkbibliotekens och bokhandelns personal gemensamma intressen i studiedagar, konferenser, kampanjer och lokalt läsfrämjande arbete. Mot den bakgrunden är det angeläget att kommunerna strikt iakttar konkurrenslagens bestämmelser, bl.a. förbudet mot otillåten inköpssamverkan. Det är beklagligt om kommunerna utnyttjar oklarheter i konkurrenslagstiftningen till skada för det lokala näringslivet. Frågan om tillåtligheten av kommunal samverkan är emellertid för närvarande under rättslig prövning och det finns därför skäl att avvakta resultatet av denna innan eventuella lagändringar diskuteras.

Ny informationsteknik har fått stor betydelse för olika led i ett litterärt verks väg från författare, via förlag, kritiker, bokhandel och bibliotek fram till läsaren. I Sverige finns flera skönlitterära klassiker på Internet, t.ex. Projekt Runeberg. En komplett utgåva av Carl Jonas Love Almqvists ”Samlade verk” med Vitterhetssamfundet som huvudman är under digital utgivning.

Man kan publicera, beställa, sälja, köpa och läsa litteratur via nätet. Flera författare, förlag och tidskrifter publicerar verk direkt på Internet eller lagrar dem där för publicering via Print-on-demand.

Genom Internet kommer all världens litteratur lättare att bli tillgänglig för både vetenskapsmannen och den enskilda medborgaren. Teoretiskt finns nästan inga gränser. Den fysiska tillgängligheten däremot, mötet mellan boken och läsaren, kan tänkas minska som en följd av en ökad användning av Internet.

Redan i dag har det uppstått en priskonkurrens mellan Internethandel och vanlig bokhandel. Det är svårt att säga vad detta kan leda till. Kommer bokhandeln, i synnerhet den mindre, att hamna i riskzonen och slås ut? Kommer bokklubbarna att försvinna när Internetbokhandlarna tar över både information och försäljning? Och hur stor är risken att förlagen börjar sälja sina böcker direkt på Internet utan mellanhänder?

Den korta utredningstiden har inte tillåtit en djupare analys av den växande användningen av Internet. Jag vill dock peka på behovet av såväl forskning som statistik för att belysa denna utveckling.

Bokbranschen och den svenska staten har var och en på sitt sätt försökt parera den utveckling som blivit en följd av den fria prissättningen på böcker. Förlagen har i sin verksamhet integrerat distributionsledet genom

att starta bokklubbar. Bokhandlar har svarat med att bilda kedjor för att få bättre villkor för sina bokinköp från förlagen. Ändå har bokhandelns andel av den totala försäljningen minskat.

De till antalet ganska få riktigt stora bästsäljarna har fått ökad betydelse för såväl förlag som bokhandel. Distribution och marknadsföring av utgivningsstödda titlar är helt och hållet beroende av förlagens, bibliotekens, bokklubbarnas och bokhandelns insatser. Det förhållandet att staten stöder produktion men inte distribution av kvalitetslitteratur anser jag vara både inkonsekvent och oförenligt med principen för god hushållning. Jag har alltså gjort bedömningen att litteraturstödet i detta avseende inte är ändamålsenligt. Kompletterande stöd för distribution och information är nödvändiga enligt min mening.

Enligt nuvarande regler för utgivningsstödet är det tre faktorer som avgör om en titel kan få litteraturstöd: 1) bokens kvalitet, 2) att förlagen inte överskrider det högsta förlagsnettopris, s.k. F-pris, som Statens kulturråd bestämt efter överläggningar med branschföreträdare, samt 3) att den trycks i en viss minimiupplaga, mellan 750–2 000 exemplar beroende på kategori.

Det faktum att vissa titlar som får utgivningsstöd når mycket höga upplagor, vägs inte in i besluten om stöd. Cirka 10 % av de utgivningsstödda titlarna trycks i upplagor över 10 000 exemplar samtidigt som andra kvalitetsböcker inte får stöd på grund av knappa ekonomiska resurser. När det gäller stödordningarna för facklitteratur för vuxna, barn- och ungdomslitteratur samt bildböcker och bildverk för vuxna bifalls mindre än hälften av ansökningarna om stöd. Jag föreslår därför införandet av en *upplagespärr*.

För litteratur på invandrar- och minoritetsspråk utgår för närvarande ett allmänt förlagsstöd. Enligt min uppfattning är det viktigt att i fråga om kvalitet jämställa litteratur på invandrar- och minoritetsspråk med den litteratur som kommer ut på svenska. Jag föreslår därför ett översättningsstöd samt en återgång till titelstöd för att en kvalitetsbedömning av dessa titlar skall kunna göras.

Lagerstödet för klassiker utgår till ett 40-tal förlag. Endast ett fåtal av dessa får några substantiella belopp. För omkring 20 av förlagen uppgår lagerstödet till mindre än 10 000 kronor per år. Enligt min mening finns anledning för Kulturrådet att se över utformning och administration av detta stöd.

Det är enligt min uppfattning av största vikt att kunskapen om bokmarknaden fördjupas och att effekten av statens insatser noga följs. Marknaden präglas av förändring för såväl bokhandeln, som förlagen och läsarna. Bokhandelns bokslut för år 1996 visar att handeln överlag har gått ner. Såväl enskilda konsumenters som kommunernas inköp minskar. Nya medier konkurrerar om läsarens tid. Jag har vid genomgången funnit brister i statistiken som gör det svårt att få en korrekt uppfattning om den rådande situationen. Jag lämnar därför förslag om hur kunskapen om marknaden skall kunna förbättras.

Den ena författarens verk är inte utbytbart mot den andras. Boken är på en gång handelsvara och litterärt verk och har stor kulturpolitisk betydelse. Bokbranschen skiljer sig därigenom från andra branscher. Det bör enligt min mening öppnas utrymme för att inom konkurrenslagstiftningen

ta hänsyn till bokens särart och ge möjlighet till branschöverenskommelser, t.ex. när det gäller prissättning på böcker eller "karenstid". Jag lämnar därför ett förslag med den innebörden.

Samtidigt som den nya tekniken gett bättre möjligheter att starta och ge ut kulturtidskrifter har deras överlevnadsmöjligheter försämrats på grund av färre prenumerationer och ökade portokostnader. Detta sker samtidigt som både kultur- och andra tidskrifters innehåll kopieras och utnyttjas i allt högre grad, inte minst inom utbildnings- och högskoleväsendet. Kulturtidskrifterna är viktiga i den demokratiska processen som forum för debatt och analys i tider då massmediers information tenderar att bli alltmer fragmentarisk. Tidskriften kan ge röst åt olika intressen, åsiktsinriktningar och grupper i samhället när ägarkoncentrationen ökar bland andra medier. Frågan om kopiering av tidskrifter kräver analyser som det tidsmässigt inte varit möjligt för denna utredning att genomföra. Sakkunskap som kan utnyttjas framöver finns hos bl.a. Kulturrådet, Föreningen för Sveriges Kulturtidskrifter, BONUS samt Sveriges Tidskrifter.

Jag lämnar förslag till förändringar i det statliga stödet till kulturtidskrifter och för att förbättra informationen om kulturtidskrifter.

Posten har under de senaste åren kraftigt höjt portot och nya höjningar väntas i januari 1998. För tidskrifter med upplaga under 1 000 exemplar blir höjningen av prenumeraionsportot 20–40 %. De stora förlagen och bokklubbarna har egna avtal med Posten för bokklubbsförsändelser, t.ex. medlemstidningar och böcker. Portohöjningarna har framför allt drabbat kulturtidskrifter, mindre förlag, bokklubbar, bokhandlar och antikvariat, som inte har möjligheter att nå upp till de volymer som krävs för egna avtal. Portot för enstaka bokpaket, Internetbeställningar och tidskriftdistribution blir mycket dyrt. Posten hänvisar till konkurrenslagstiftningen och menar att man tvingas ta ut sina faktiska kostnader av varje enskild kund och inte kan subventionera s.k. olönsam post. Införandet av ett s.k. kulturporto har diskuterats.

Dessa frågor kräver enligt min mening en analys där myndigheter, bokbranschens parter, Föreningen för Sveriges Kulturtidskrifter, Sveriges Tidskrifter och Posten AB bereds tillfälle att behandla lagstiftningsfrågor, branschsamarbete och eventuella statliga subventioner och finansieringsfrågor.

Enligt direktiven ingår det ej i utredarens uppdrag att pröva frågor om mervärdesskatt.

Jag menar dock att i ett hänseende måste frågan om mervärdesskatt beaktas och det gäller införselmoms på böcker köpta för eget bruk av privatpersoner från utlandet, vilket i ökande omfattning sker från utländska bokhandlar, förlag, grossister och via Internet. I dag är försäljningen till Sverige från länder inom och utom EU växande. Privatpersoner som importerar böcker för eget bruk är enligt Tullverket skyldiga att betala införselmoms när böckerna hämtas på Posten. De flesta bokpaket kommer dock direkt hem till kunden och bland dessa gör Posten endast stickprovskontroller.

Enligt Riksskatteverket är problematiken omkring Internet en mycket svår och inte tillräckligt uppmärksammas fråga. Tullverket handhar den införselmoms som gäller för import av böcker. Vid privatimport från ett land utanför EU gäller som regel att svensk moms skall erläggas, utom

vid viss import under fastställda värdegränser. Vid import från EU-länder gäller däremot oftast ursprungslandets moms nivå, alltifrån 0 % till 25 %. Reglerna säger att ursprungslandets moms nivå gäller så länge en enskild säljares omsättning per år till hela Sverige understiger 320 000 svenska kronor. Om motsvarande omsättning överstiger detta belopp måste säljaren momsregistrera sig i Sverige.

Det är i praktiken omöjligt att kontrollera dessa inköp, enligt Riksskatteverket. En än större komplikation uppstår när litterära verk hämtas ned elektroniskt för att därefter skrivs ut på en privat dator eller tryckas ut som Print-on-demand. Detta är, enligt Riksskatteverket, en tjänst som skall momsbeläggas – men ingenstans framgår hur detta skall kunna kontrolleras.

För bokmarknaden i Sverige innebär den ökande Internetförsäljningen från utlandet ett hot.

Det finns risk för att bokhandeln kommer att fungera enbart som utställningsplats för utländska böcker och att kunder köper via Internet från utlandet. Den stora okunskap som i dag råder beträffande mervärdesskatt och import av böcker och de konsekvenser detta kan få gör att jag hemställer att regeringen utreder frågan.

Jag lämnar förslag till reformer omfattande 30 miljoner kronor enligt följande:

Distribution av de utgivningsstödda titlarna till bibliotek	10,5 milj
Distribution av de utgivningsstödda titlarna till bokhandel	3,0 milj
Stöd till katalog över de utgivningsstödda titlarna och stöd till läsfrämjande i samverkan mellan bibliotek och bokhandel	1,5 milj.
Öppen stödordning för litterär verksamhet	2,0 milj.
Förstärkt stöd till bokhandeln	3,5 milj.
Läsfrämjande för barn:	
Barnbokskatalog	2,0 milj.
Läsfrämjande åtgärder för barn under 10 år	3,0 milj.
Kulturtidskriftskatalog	1,5 milj.
Försöksverksamhet med kulturtidskrifter på bibliotek	0,5 milj.
Förbättrad statistik på litteratur- och tidskriftsområdet	2,5 milj.
Summa	30,0 milj.

Förteckning över remissinstanser

Efter remiss har yttrande över betänkandet (SOU 1997:141) Boken i tiden avgetts av Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Stockholms tingsrätt, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Statistiska centralbyrån, Skolverket, Högskoleverket, Kungliga biblioteket, Statens kulturråd, Taltidningsnämnden, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Konkurrensverket, Marknadsdomstolen, Konsumentverket, Ungdomsstyrelsen, Post- och telestyrelsen, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Lunds universitet, IT-kommissionen, Länsbiblioteket i Älvsborg, Eskilstuna stads- och länsbibliotek, Bibliotek Dalarna, Gotlands länsbibliotek, Bibliotek Gävleborg, Länsbiblioteket i Göteborgs och Bohus län, Länsbibliotek Halland, Länsbiblioteket Västernorrland, Länsbiblioteket Jönköping, Kalmars läns bibliotek, Länsbiblioteket i Blekinge, Länsbiblioteket i Kristianstads län, Länsbiblioteket Östergötland, Malmö stadsbibliotek, Stifts- och landsbiblioteket i Skara, Länsbiblioteket i Stockholms län, Länsbiblioteket i Västerbotten, Uppsala stads- och länsbibliotek, Bibliotek Västmanland, Örebro stads- och länsbibliotek, Posten AB, Svenska språknämnden, Svenska institutet, Folkbildningsrådet, Stiftelsen Svenska Barnboksinstitutet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms stad, Jönköpings kommun, Karlskrona kommun, Malungs kommun, Sveriges Allmänna Biblioteksforening (SAB), Svenska Förläggareföreningen, Föreningen Svenska Läromedelsproducenter, Svenska Bokhandlareföreningen, Sveriges Författarförbund, Sveriges Dramatikerförbund, Synskadades Riksförbund, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Bokbranschens Finansieringsinstitut AB, Författarcentrum, BONUS - Bild Ord Not Upphovsrättslig Samorganisation, En bok för alla AB, Folkbildningsförbundet, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Sveriges Kulturchefer, Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter, Sveriges Tidskrifter, Föreningen Sveriges Tidskriftsverkstäder, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), NORDICOM - Nordiskt Informationscenter för Medie- och Kommunikationsforskning vid Göteborgs universitet, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Studieförbundet Riksförbundet och Studieförbundet Vuxenskolan. Även Arkivet för ljud och bild har inkommit med remissvar, men avstått från att yttra sig över betänkandet.

Därutöver har skrivelser gällande betänkandet inkommit från Bok-Toppen, Iris Förlag, Sveriges författarfond, Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier, Författares Bokmaskin, Bibliotek i Samhälle, Svenska Fotografers Förbund och Tidskriften Metamorfos.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Johansson, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros.

Föredragande: statsrådet Ulvskog

Regeringen beslutar proposition 1997/98:86 Litteraturen och läsandet

